

Hilscher Rezső

szociálpolitikai írásaiból

Hilscher Rezső

A szociálpolitika lényege, feladata és irányai*

A szociális kérdést rendszerint csak a munkásságot érdeklő problémának szokták tekinteni, s habár igaz, hogy a jelenlegi körülmények mellett a kérdésnek ez a része a legkiáltóbban szembetűnő, mégis, annak ilyen egyoldalú beállításával és a társadalomnak csupán egy csoportjára való vonatkoztatásával nem merítjük ki a szociális kérdés egész fogalmát.

A szociális kérdés nem csupán egy társadalmi csoport, hanem az egész társadalom problémája, és értjük alatta a társadalomban élő egyeseknek, vagy csoportoknak megakadályozottságát, vagy ezzel való fenyegetett voltát olyan nivójú erkölcsi, szellemi és fizikai élet kiélésében, amelyhez minden embernek társadalmi tagságánál fogva joga van.

Az élet bizonytalanságai minden ember irányában hatnak, csak a veszélyeztetettség fokában vannak különbségek. A tőkének birtokában lévők veszélyeztetettsége, természetesen kisebbfokú, mint a tőkét nélkülöző s tisztán szellemi vagy testi munkaerejükre utalt tömegeké, de azt nem lehet mondani, hogy az előbbi kategória a szociális kérdés határvonalaán kívül esik.

A szociális kérdés tulajdonképpen a termelés és fogyasztás valamennyi vonatkozásának az erkölcsi, a szellemi és anyagi javak eloszlásával kapcsolatos kérdése és a szociális kérdés megoldottságán, vagy megoldatlanságán múlik az, vajon az ember kiélheti-e rendeltetésszerű életét, vagy sem.

Ha most a termelés és fogyasztás valamennyi vonatkozásának az erkölcsi, szellemi és anyagi javak eloszlásával kapcsolatos kérdésbe oly módon kívánunk beleavatkozni, hogy az ember számára az őt, emberi mivoltánál fogva megillető életet a társadalom lényegének és céljának megfelelően biztosítsuk, ezt a szociális politika eszközeinek igénybevételelvel érhetjük el.

Ebből láthatjuk, hogy a szociális kérdés erkölcsi kérdés és a megoldásra törekvő tevékenység tulajdonképpen erkölcsi funkció.

Az előadottak alapján, a szociálpolitika feladata az, hogy az erkölcsi, szellemi és gazdasági javak olyan eloszlását valósítsa meg, amely a tár-

* Bevezetés a szociálpolitikába. Budapest, 1928. 9—14. old.

sadalom igazi céljai elérésének szolgálatában, minden ember számára, valamennyi életviszonylatban, emberi létéhez méltó, s őt társadalmi tagságánál fogva megillető életnívót biztosít, s az ember számára lehetővé teszi rendeltetésének betöltését.

A szociálpolitikának így meghatározott kerete igen tág és ebben a tág értelmezésben körébe vonhatjuk valamennyi, a társadalmi kérdés megoldására törekvő irányzatot s így a szocializmus gyakorlati megvalósulásra igyekvő rendszerét is, hiszen például akár az erfurti, akár a görlitz-i programot nézzük, az nem egyéb, mint ebben az értelemben vett szociálpolitikai célkitűzés. A szociálpolitika azonban a mai társadalmi rend keretén belül kívánja kitűzött céljait megvalósítani, míg a szocializmus gyakorlati irányai új társadalmi rend létrejöttéért küzdenek.

A szociálpolitika igen nehéz tudomány. Éppen azért, mert a társadalom egységes komplexum, és élete az egymásra való hatások tömegéből áll és e hatások legkisebb megváltozása, megzavarása nem múlik el nyomtalanul, hanem újabb kedvező, vagy kedvezőtlen, esetleg közömbös hatásokat vált ki, a szociálpolitikának vigyázni kell arra, hogy e hatásoknak a kitűzött célnak megfelelő, tervszerű megnyilvánulását érje el, mert másként önmagával kerülne ellentétbe.

A szociálpolitikus számára hosszas előtanulmányok szükségesek, hogy e hatások irányítását biztos kézzel elláthassa, tisztába kell jönnie a szociális kérdés minden apró részletével s ezt másutt, mint a való életben, nem sajátíthatja el. A szociálpolitikus laboratóriuma maga az élet és ezért vérszegények, eredménytelenek azok a szociálpolitikai alkotások, amelyek elméleti elgondolások, hivatal-szobai megfogalmazások alapján készültek.

A szociálpolitika az elébe szabott feladatnak csak akkor tud megfelelni, ha a különböző és a szociális kérdés egész területére kiterjedő munkaági egységes szervezetben futnak össze és a tevékenységek egymásból folynak, egymást kiegészítik. Ezért csonka, eredménytelen azoknak az államoknak szociálpolitikája, amelyek egyes ötletszerűen kiragadott szociálpolitikai intézményeket valósítanak meg.

Eredményes szociálpolitika csak ott lehet, ahol előbb annak szilárd alapot létesítenek, s ezen épül fel, a szükségletek sorrendjének figyelembevételével, a szociálpolitika szervezete.

A szociálpolitika bár külön, önálló tudomány, felöleli az élet valamennyi viszonylatát és igen sovány lenne az az eredmény, amely csupán a külön szociálpolitikai intézmények munkájának konzekvenciájában mutatkoznék meg, hiszen a szociálpolitikai célatnak benne kell lennie valamennyi törvényben, valamennyi törvényes intézkedésben, hogy nagy távlatokat mondjunk: az adópolitikaiban éppen úgy, mint a vízrendészetiben, vagy az igazságszolgáltatásiban. Benne kell lennie az államigazgatás szerveinek munkájában, a társadalom életének minden megnyilvánulásában, a társadalom és az egyén magatartásában, mert másként a szociálpolitika kitűzött céljához: a társadalmi igazságosság megvalósításához sohasem juthat el.

A szociálpolitika nem teóriáknak az életre való erőszakolásával dolgozik, hanem realitásokkal, amelyek mindig a lehetőségekhez alkalmazkodnak, és éppen ezért egyedül alkalmas a szociális kérdés megoldására, amihez lépésről lépésre, fokról fokra juthat el.

A szociálpolitika legfőbb szerve az állam, amely a kezében tartja az államilag szervezett társadalomban a szociálpolitika egységes szervezését és irányítását, amiben — és különösen a részfeladatok, a speciális feladatok elvégzésében — kisebb közületek, tartomány, megye, város, község stb. továbbá a különböző társadalmi csoportok és intézmények, szakszervezetek, egyesületek stb. segédkeznek neki. Különösen nagyszerű és úttörő munkát végez a szociálpolitika terén a kollektív szerződésekben megnyilvánuló társadalmi törvényhozás.

Amiként azonban az egyes államok társadalmi szerves részei az egész emberi társadalomnak, és az egyes államok társadalmának erkölcsi, szellemi, gazdasági vonatkozásai szerves szállal kapcsolódnak egymásba, így az állam szociálpolitikai szervezetségének túl kell mennie a saját országhatárán és nemzetközi megállapodások formájában, valamely állam szociálpolitikájának szervei lehetnek idegen államok is. Különösen élesen látható ez a munkapiac kérdésével kapcsolatban, a nemzetközi munkásvándorlások államközi szervezésénél.

A szociálpolitika a fejlődés tudománya, s kizár a maga köréből minden konzervativizmust. A szükségletek alakulásával, fejlődésével együtt halad és tevékenysége az ezek által támasztott követelményekhez képest alakul. Csak így teljesítheti az elébeszabott feladatait.

A szociálpolitika az erkölcsi, szellemi és anyagi javak olyan mennyiségét óhajtván minden ember számára biztosítani, az emberi társadalom fejlődése és tökéletesedése érdekében, amely az igazságosság- és az emberiségnek megfelelő, tevékenysége hat főirányban bontakozik ki: általános politikai, kultúrpolitikai, egészségügy-politikai, népesedés-politikai, gazdaságpolitikai, és a maga legszűkebb értelmében vett szociálpolitikai irányban. Ez irányok tartalma azonban annyira egymásban gyökeredzik és egymással oly szorosan kapcsolódnak, hogy a különböző szociálpolitikai tevékenységi ágakat, merev elzárttsággal, egyik vagy másik főirányba beleszorítani, csak önkényesség alkalmazásával lehetne. A főirányok megkülönböztetése csupán a végső célt egyöntetűen szolgáló különböző munkafeladatok jellemzése érdekében történik.

Az általános politikai irány célja: olyan erkölcsi atmoszférának megteremtése az állami és a társadalmi életben, amelynek a megléte nélkül a kultúrpolitikai, egészségügy-politikai, népesedés-politikai, gazdaságpolitikai és a maga legszűkebb értelmében vett szociálpolitikai irányzat munkája a legtökéletesebb megszervezettség mellett sem érvényesülhet.

Az általános politikai irány keretébe tartozó feladatok legelsőbbje: annak biztosítása, hogy a társadalom életének irányításában, az elérendő célok érdekében követendő teendők sorrendjének megállapításában, azok keresztülvételében a társadalom minden érett tagja egyenlő joggal és egyenlő kötelezettséggel résztvehessen, mert csak így lehet az egyéni és csoportérdekeknek a közösség igazi érdekeit elnyomni kívánó érvényesülését megakadályozni.

Az ember erkölcsi javainak egyik legértékesebbje a szabadság, amelynek megsértése: tagadása az ember társadalmiságának. Az ember csak a szabadság birtokában lehet igazán emberré, igazán erkölcsi lényé a társadalomban. A szabadságon fokozatok nincsenek. A szabadság egyformán, egyforma mértékben minden embernek társadalmiságából folyó sajátja. De az egyén szabadsága, éppen azért, mert az

ember társadalmiságával áll összefüggésben, nem lehet anarchisztikus és csak addig élheti igazi lényegét, amíg más ember szabadságát nem veszélyezteti. Tehát ahhoz, hogy a szabadságot minden ember egyformán, egyenlő mértékben élvezhesse, kötelező társadalmi határvonalak szükségesek. Ennek a szabadságnak e határvonalak megállapításával való megvalósítása és biztosítása az első feladata a szociálpolitika általános politikai irányának. Igen érdekes kísérlet erre az új Németországban és az S. H. S. államnak alkotmánya.

Az általános politikai irány további főfeladata az, hogy az etikát az állami és társadalmi élet alaphangjává tegye. Ez a feladat részben benne van az előbbiben. Csak az a társadalom haladhat a társadalmi célok megvalósításának útján, amelynek élete az etika jegyében folyik és amelynek intézményeit a tökéletességre igyekvő etikai szellem hatotta át. Ide erősen belefoglalódik a kultúrpolitika tevékenységi köre is.

A szociálpolitika kultúrpolitikai irányának szintén az ember társadalmiságának alapszempontjából kell kiindulnia.

Minden embernek nem csupán társadalmi joga, de kötelessége bizonyos alapfokú műveltség megszerzése, de minden embernek joga és egyben kötelessége, ha nagyobb szellemi képességei erre predesztináltak, e képességeinek megfelelő kultúrjavakat megszerezni, a társadalom érdekében, mert a kulturális képességek tervszerű ökonómiaja: lendítőereje a társadalmi fejlődésnek. Ahhoz, hogy a szociálpolitika törekvései eredménnyel járhassanak, céltudatos, intenzív s az egész társadalmat átfogó kultúrpolitikai tevékenység szükséges.

Etika és kultúra nélkül nincsen fejlődés. Ehhez a kettőhöz kapcsolódik az egészségügyi és népesedési politika, valamint a gazdaságpolitika és a szorosabb értelemben vett szociálpolitika, amelyek csak ezeknek szilárd talaján épülhetnek fel. Etika és kultúra nagyobb gazdasági termelékenységet jelent, s evvel együtt: nagyobb szociálpolitikai lehetőségeket. Az analfabétizmus, a műveletlenség társadalomellenes tény, egyben társadalomellenes tény az olyan kultúrpolitika is, amely a kultúra kincseihez való hozzájutást anyagi lehetőségekhez köti.

Az egészségügyi politikában a közegészségügynek a társadalom egészére egyformán azonosított érdeke domborodik ki. Az egészségügyi politika eredményessége ugyancsak erősen kihat a gazdasági életre. Egységük, erejük teljes birtokában lévő egyének munkája produktívabb, mint a satnyáké, betegeskedőké, elgyengülteké. A munkakerő védelme: a nagyobb produktivitás biztosítása, s emellett sine qua nonja a szociálpolitika tökéletesebb eredményeinek. Mert a korán megrokkant, a társadalmi munkából korán kikapcsolódó egyén a szociálpolitika intézményei számára különben elkerülhető terheket jelent, s viszont az eredményesebb termelés a szociálpolitika számára szélesebb körű kiterjeszkedést biztosít.

A népesedéspolitikai irány feladatköre benne van az elnevezésben. A népesedés kérdését nem lehet vak véletlenre bízni, mert ez a végletek uralomra juthatásának elősegítésével lenne egyértelmű. Elnéptelenedés, vagy túlszaporodás: mindkettő katasztrofális veszedelmet rejt magában a társadalom irányában. Helyes, tervszerűen felépített népesedéspolitika feltétele a többi irányzat eredményes érvényesülésének. Gondoljunk arra, mit jelent egy nemzet gazdaságpolitikájára, ha széles területeken nem akad, az elnéptelenedés folytán, munkás

kéz, mely a parlagon álló földeket megművelje, vagy az ipari termelésben közreműködjék, vagy mit jelent a tervszerűtlen és levezetés nélküli túlszaporodás által állandósított munkanélküliség, amely úgy a gazdaságpolitikai, mint a szorosabb értelemben vett szociálpolitikai irány céltudatos munkáját akadályozza.

A gazdaságpolitikai irány az emberi gazdálkodás egyetemes társadalmi célját segíti megvalósulásra. Ez az irányzat különösen sok helyen egybefolyik a szorosabb értelemben vett szociálpolitikával.

A szorosabb értelemben vett szociálpolitikai irány a tisztán, vagy legnagyobb részben szellemi, vagy testi munkaerejükből élők speciális védelmével foglalkozik. Amellett, hogy alapfeltétele az első öt irányba tartozó feladatoknak tökéletességre igyekvő megvalósítása, tevékenysége szoros összefüggésben áll a gazdaságpolitikával. Innen van az, hogy sokan tagadják a szociálpolitikának önálló tudomány voltát és a gazdasági politika keretében skatulyázzák el.

Mi a következőkben a szociálpolitikának evvel a szorosabb értelemben vett feladatkörével fogunk foglalkozni, fenntartván a lehetőséget, hogy az előző öt irányzatot külön tanulmány alakjában részletezhessük.

A szegényügy és jótékonyság*

A szociálpolitikát és a szegényügyet együtt szokták emlegetni.
(...)

Ezzel szemben meg kell állapítanunk, hogy a szegényügy, abban a formájában, amelyben ma mindenütt szerepel, a szociálpolitikával merev ellentétben áll. A szociálpolitika, ha tökéletes berendezkedés, elsorvasztja, elpusztítja, feleslegessé teszi a szegényügyet. A szegényügy terjedelme fordított arányban áll a szociálpolitika tökéletességi fokával. Az a körülmény, hogy szegényügy van, hogy szegényügyre még szükség van, az emberiség szégyene.

A szegényügy teljesítései a közvéleményben mint ellenszolgáltatás nélküli szolgáltatások jelennek meg, sőt e teljesítésre szorultak szemében is ilyeneknek tűnnek fel. Hogy a törvényhozás is így fogja fel a kérdést, bizonyítja az, hogy a szegényügy teljesítéseit igénybevevőket politikai jogaikból kizárja. Ez a felfogás helytelen, mert az egyén akkor, amidőn a termelési folyamatban, a munkamegosztás egyik szerveként részt vesz, akkor, amidőn adózik, katonáskodik, amikor részt vesz a társadalom egyéb tevékenységében, olyan funkciókat végez, amelyekért rászorultsága esetén a szegényügy teljesítései nagyon szerezni ellenértékek.

Tehát az egyén akkor, amikor bajba jut, mikor, legtöbbször egy egész élet munkája után, a közületre szorul, a szegényügy teljesítéseiben az általa már előzőleg nyújtott szolgáltatások ellenszolgáltatását élvezzi. Minthogy azonban a törvényhozás és a közvélemény előtt ez az egyetlen helyes álláspont idegen maradt, a szegényügy körzetébe sodródottaknak megalázottság jut osztályrészül.

Hogy milyen súlyos erkölcsi hátrányokat jelent ez az adóra és az elfogadóra egyaránt, nyilvánvaló, hiszen aláássa a társadalmi szolidaritás gondolatát és egyéb káros hatásai mellett elhomályosítja azt az etikai kapcsolatot, mely az egyén és társadalom között fennáll.

A magyar szegényügy körébe utalt tevékenység három részre tagozódik: az 1886. évi XXII. t.-c. 145. szakasza alapján történő szegénysegélyezésre, az 1898. évi XXI. t.-c. 8. szakasza, illetve az 5180/1926. M. E. sz. rendelet 13. szakasza alapján történő szellemi és testi beteggondozásra, továbbá az állami gyermekvédelemre.

Az 1886. évi XXII. t.-c. 145. szakasza szerint, „amennyiben a jótékony intézetek segélye és az egyesek közadománya a község szegényeinek ellátására elegendő nem volna, az illetőségi község köteles, a helyi viszonyokhoz képest, gondoskodni a községben illetékes szegények eltartásáról, akik magukat közsegély nélkül eltartani nem képesek”. Az illetőségi községek ezt a kötelességüket főképpen koldulási engedély kiadás, pénzbeli segélynyújtás, vagy természetben történő támogatás, vagy szegényházi ellátás útján teljesítik.

Arra szót sem kell vesztegetnünk, hogy a koldulási engedély kiadása helyes-e vagy sem.

* Bevezetés a szociálpolitikába. Budapest, 1928. 14—18. old.

A pénzbeli segélynyújtással a község nem meríti ki a törvény szerinti kötelezettségét, mert az egy-egy egyén részére folyósított segély havi összege átlagban 4—20 pengő között mozog, amely összeg létfenntartási alapnak nem tekinthető, tehát a segélyezett még a hatóság által hallgatólag túrt koldulásra kényszerül.

A természetben történő támogatás: lakás, élelmiszerek, tüzelőanyag, esetleg ruházat nyújtása által történik a legtöbb esetben. Erre a segélyezési módra is áll az, amit a pénzbeli segélyezésnél említettünk, hogy elégtelen és nem számol a segélyezendő teljes szükségleteivel.

Ehhez a segélyezési módhoz tartozik az az eljárás, amikor a segélyezendő kezébe dátumozott névsort adnak, amelyből kitűnik az, hogy a hónapnak melyik napján, melyik falubeli lakosnál ebédelhet. Hogy milyen elbánásban van az ilyen segélyezettnek része, mindenki tapasztalhatta.

A szegényházi ellátás még a legjobb teljesítómódja a szegényről való gondoskodásnak, bár az a körülmény, hogy a község minden eszközzel az ellátási költségek leszorítására igyekszik, az ellátás minőségét károsan befolyásolja és súlyos kifogásokra ad okot, nem is szólva arról az elhanyagoltságról, amelyben a kisebb szegényházak lakói szenvednek.

Az 5180/1926. M. E. rendelet 13. szakasza az intézeti ápolásban nem részesülő, tehát gyógyíthatatlan betegek, hülyék, siketnémák, vakok és nyomorékok gondozását az illetőségi község kötelességévé teszi, amely azután, a fent már említett segélyezési módok között, gondoskodik róluk. Itt még súlyosabban háttérbe szorulnak az emberiesség követelményei. A gyógyíthatatlan betegek fokozott szükségletei fokozott figyelmet kívánnak, amivel csak a legritkább helyeken gondolnak, s ez a pénz- és természetbeli segélyezés esetében annál súlyosabb, mert az ilyen beteg még koldulással sem szerezheti meg a létfenntartásához szükséges összeget. A szegényházi ellátás pedig csaknem valamennyi kisebb szegényházban uniformizálva van, nem törődnek a gyógyíthatatlan betegek speciális igényeivel, ugyanazt az élelmezést kapja a dietikus étkezésre szorult gyógyíthatatlan beteg, mint az egyéb szempontból ellátott egyén. És még egyet: a gyógyíthatatlan betegek igen sok szegényházban egy szobában fekszenek az egészségesekkel és ezek nyugalma, egészségét veszélyeztetik. Magam tapasztaltam, hogy a gyógyíthatatlan tuberkulotikus, a tabeses ágya ott van az egyszerűen szegénységi okból szegényházi gondozásra szorult ágya mellett. S ami még sötétebbé teszi a képet, a kisebb szegényházakban nincsen bentlakó orvos, holott, különös tekintettel a gyógyíthatatlan betegekre, ez ott nélkülözhetetlen lenne.

Hasonló visszasságok vannak a hülyék, siketnémák, vakok és nyomorékok szegényházi gondozásánál. Ezek is uniformizált elbánásban részesülnek, holott szellemi és testi hátrányaik speciális foglalkozást kívánnak meg. De még a legjobb rossz az, hogy az ilyenek szegényházba kerülnek. Gondoljunk csak arra, hogy csaknem minden falunak megvan a maga bolondja, aki többnyire ilyen, a község által „gondozott” nem közveszélyes elmebeteg, s aki a falubeli gyermekek gaudiumára szolgál, aki az egykori népszínművek „Bolond Pistá”-jában elevenedett meg a városi ember szeme előtt.

A magyar szegényügy által ellátandó feladatok sorába tartozik az állami gyermekvédelem is. Ez az állami gyermekvédelem nagyon távol

áll a probléma helyes megoldásától, mert újabban ismét a családszétbontó rendszer alapjára helyezkedett, amellyel már egy ízben szakított. A hiba ott van, hogy az elhagyottá nyilvánított gyermeket, ha életének második évét betöltötte, elveszik családjától és idegen községben, idegen nevelőszülőknél helyezik el s ezáltal megölik a gyermek lelkében a család gondolatát, elidegenítik szüleitől, eltekintve attól, hogy az idegen nevelőszülők túlnyomó része nem embertársi szeretettől, de anyagi haszon reményétől vezettetve vállal magához ilyen menhelyi kötelékben álló gyermeket. Az idegen nevelőszülők alkalmazásának helytelenségét maga a népjóléti és munkaügyi minisztérium is megalapította, mégis érthetetlenül, ismét nagyrésztben visszaállította ezt a rendszert.

Az emberi szenvedés problémáját a szegényügy nem oldja meg, felépítésénél, szervezeténél fogva sem alkalmas erre.

A szegényügy a már bekövetkezett szegénység, nyomorúság súlyát igyekszik enyhíteni, benne a praeventio nem nyilatkozik meg, ellenében a szociálpolitikával, mely a megelőzés eszközeivel dolgozik.

A közjótékonyság a társadalomnak karitatív tevékenysége a nyomorúsággal szemben. Tökéletes szociálpolitikai berendezettségű államban jótékonyásra szükség nincs.

A közjótékonyság szervezetlen, munkamegosztás az egyes szükségletek szerint nincsen ezen a téren. A rendszertelenségen felül, igen sok a visszaélés. Számos olyan jótékonyági egyesület van, amely parazitája az emberi jóérzésnek. Hangzatos jelszavak és jóhiszemű előkelőségek igénybevételével, élelmes üzletemberek dolgoznak itt a háttérben.

A társadalmi jótékonyság révén befolyó adományok pedig önkéntes adóknak lennének tekintendők, amelyek elosztása és felhasználása hatósági irányítás és ellenőrzés alá tartoznák.

A társadalmi jótékonyság feladata az, hogy kiegészítse a szegényügy hiányait, kitöltse annak hézagát, a tényleges szükséglet által megkívánt munkamegosztás alapján.

A lakásügy*

Minden szociálpolitikának kiinduló pontja az ember otthona: a lakás. Az ember lakásában éli le életének nagyobbik felét és önként értendő követelmény, hogy a lakásnak olyannak kell lennie, hogy a benne-tartózkodás az erkölcsi, kulturális és egészségügyi követelményeknek megfeleljen és az ember benne valóban otthonát láthassa, s egyben, amennyiben az nem saját tulajdona, olyan összegért legyen bérelhető, amely a normális jövedelemmel könnyen arányba hozható anélkül, hogy megfizetése egyéb fontos életszükségletek kielégítését veszélyeztetné. Ebben van a lakásprobléma lényege. Hasztalanul tökéletes egyebekben valamely állam szociálpolitikai berendezettsége, ha a lakásprobléma kielégítő megoldása biztosítva nincsen, az eredmény igen keveset marad.

Az emberi társadalom magja a család. Az ember családban él és tevékenységeinek igen nagy része a családban és a családért folyik. A család életének egyik legfontosabb alapköve az otthon, amely nélkül családot elképzelni nem lehet. A család otthon nélkül szétesik, szét hull, s visszahatás magán a társadalmon mutatkozik meg.

A rendes, megfelelő otthon erkölcsöt, kultúrát, egészséget, jólétet jelent általánosságban, az otthontalanság, vagy a meg nem felelő otthon, ennek ellenkezőjét: bűnt, kultúráltalanságot, betegséget, nyomorúságot.

Az, akinek nincs rendes otthona, kerüli azt; szabad idejét máshol tölti, ami pénzt igényel, és ezt családjától vonja el. Kocsmákba, kávéházakba, mulatóhelyekre kerül s előbb-utóbb a bűn útjára téved.

Ellenben a rendes, nyugodt otthonnal rendelkező: otthonában boldogságot talál, örül, ha ott tartózkodhat, családjával még jobban összefonódik, költséges kirándulásokra nincs szüksége, a boldog családi életben találja minden örömét.

A tömeglakásokban sokféle ívású ember kerül össze. Bűnös és tiszta, megrögzött és ártatlan, más férje, a más feleségével, és végül teljes az összevisszaság, a fertő győz. A bűnözések, a házasságtörések túlnyomó része az otthontalanságban, a tömeglakásokban gyökeredzik. Bergmann német egészségügyi tanácsos kimutatja a nemibetegségek terjedése és a lakások túltömöttsége közötti összefüggést.

Otthon nélkül, vagy rendes, megfelelő otthon nélkül az ember magával nem sokat törődhet. Tanulásra, önképzésre lehetősége nincsen, úgyszintén nem gondolhat egészségének kellő ápolására sem. Otthontalanság mellett, vagy tömeglakásokban a tisztálkodás szinte kizárt fogalom, az egészséges és beteg embernek a zsúfolt lakásban való összekerülése, a levegő fertőzöttsége kész veszedelem. A sötét, levegőtlen, nedves lakások a betegségek csíráit rejtik magukban s főképpen a tuberkulózis áll összefüggésben a lakásviszonyokkal.

Az otthontalan, vagy megfelelő lakással nem bíró ember lelke zaklatott, állandó izgalomban él, elégedetlen mindennel, meg hasonlik kör-

* Bevezetés a szociálpolitikába. Budapest, 1928. 19—20. old.

nyezetével, a társadalommal, míg a megfelelő, rendes otthonnal bíró ember többnyire nyugodt, harmonikus lelkű.

Mindenütt, ahol a szociális probléma megoldásának szándéka komolyan él, mindezek tudatában, a lakáskérdés állandóan előtérben állott a közületi gondoskodás tekintetében.

A népesség szaporodik, a házasságkötések egyre fiatalabb életkorban következnek be, s így az új családalapítások számára újabb és újabb otthonok szükségesek. Ezenkívül a meglévő lakások közül is állandóan használhatatlanná válik egy tekintélyes rész, a természetes rongálódás folytán. Továbbá, az erkölcsi, kulturális és egészségügyi szempontokból meg nem felelő lakások további használatbantartásának megakadályozása hatósági feladat, s így ezeket is pótolni kell megfelelő lakásokkal.

Mindezek a körülmények nagyvonalú lakásépítési politikát követelnek.

(..)

A jövedelmeknek a szükségletekkel való arányosítása*

A munkabér a munkaerejének bérbeadásából élő társadalmi embernek e bérbeadásért juttatott szolgáltatás. Ellenszolgáltatás ez idő szerint a legritkább esetben, mert a munkásnak majdnem teljes kiszolgáltatottságát a tőkebirtokosok a munkabér tekintetében is, lehető módon, kihasználják.

(...)

A társadalom legnagyobb részének nincsen más megélhetési alapja, mint az a jövedelem, amelyet munkaereje révén, munkabér alakjában tud megszerezni, és éppen ezért az emberi élet színvonala, a többi feltétel mellett, elsősorban attól függ, hogy ez a munkabér mennyiben elégséges az ember és családja normális erkölcsi, szellemi és gazdasági szükségleteinek kielégítésére.

Az élet sokféle színvonalú lehet, egy azonban bizonyos, hogy a nélkülözésektől elcsenevészedett, a kultúrjavaktól és az élet szépségeitől elzárt, majdnem állati sorban tengődő ember nem lehet öntudatos tagja a társadalomnak. Az, hogy a munkajövedelem az ember számára, őt, társadalmi tagságánál fogva megillető létnívót tegyen lehetővé, a társadalomnak az egyénnel szemben fennálló kötelességei sorába tartozik.

(...)

Az igazságosság elve azt kívánja ugyan meg, hogy a munkás által élvezett munkabér a teljesített munkának valódi ellenértékeként alakuljon, azonban a társadalmi elv parancsolóan szükségessé teszi azt, hogy amennyiben a munkás, önhibáján kívül, nem képes magának azt az összegű munkabért megszerezni, amelyet normális viszonyok között más munkás átlag, munkájának ellenértékeként, megkeres, — vagy amennyiben a munkással szemben családi viszonyai magasabb szükségleteket támasztanak, ez esetekben az intézményes szociálpolitika gondoskodik az egyensúly helyreállításáról.

(...)

Az igazságos munkabér, legalábbis bizonyos szempontból, teljesítményi bér és éppen ezért nem jelent egyenlő bért. A nagyobb erőnek, a nagyobb képességnek, a nagyobb szorgalomnak, következésképpen, kifejezésre kell jutnia, azonban a normális munkás teljesítményi bérenek minimuma lehet kisebb vásárlóerejű, mint amely a munkás és felesége részére, társadalmi tagságának megfelelő erkölcsi, szellemi és gazdasági létnívó biztosítására alkalmas, ezen felül a munkabérnek fedeznie kell, valamennyi szociális biztosítási ágazat megvalósítása

* Bevezetés a szociálpolitikába. Budapest, 1928. 52—70. old.

esetén, a munkásra eső biztosítási járulékokat, ha pedig a szociális biztosításnak egy vagy több ágazata megvalósítva nem lenne, elégségesnek kell lennie arra, hogy e hiányzó biztosítási ágazatok teljesítményét, az adott eset bekövetkeztekor, a fennálló erkölcsi, szellemi és gazdasági szükségletnek megfelelő mértékben pótolja. Ezek a biztosítási ágazatok jelenleg: a betegség (belefoglalva az anyaságot), rokkantság, aggság, özvegység, árvaság, baleset, testi vagy szellemi hiányokkal való születés, a gyermek származása, továbbá a munkanélküliség esetére való biztosítás.

(...)

A normálisnál szellemi vagy testi okokból alacsonyabb munkaképességűek számára, az ennek arányában kisebb munkabérnek az emberi követelményekhez idomuló létminimumra való kiegészítését a szociális biztosítás keretében kell megvalósítani, mert ha törvényes intézkedés erőszakoltatná ki, az ilyeneknek a teljes munkaképességűekkel egyenlő díjazására, avval kellene számolniok, hogy nem akad munkaadó, aki alkalmazza őket.

(...)

A szociális biztosítás*

A munkás a termelésben munkája által veszi ki részét akkor, amidőn munkaerejét a termelés céljára bérbeadja. Más helyen rámutattunk arra, hogy e bérbeadásból származó jövedelemnek: a munkabérnek alakulása minő tényezőktől függ és egyben azt is tudjuk, hogy a kapitalista gazdasági rendszer életének mai folyamatában ez a munkabér a legjobb esetben is csak arra elégséges, hogy abból a munkás magának és családjának napi szűkös létfenntartását biztosíthassa. Arra csak kivételesen gondolhat, hogy munkabérének egy részét megtakarítsa és félretegye olyan időkre, amelyekben munkaerejének értékesítésére, akár egyéni, akár gazdasági okokból, módja nem lesz, vagy pedig, midőn munkabére valamely előre nem látott esemény terheire fedezetet nem nyújt, amiből azután az következik, hogy a munkásnak, illetve családjának sorsa a munkás megbetegedése, munkaképtelenné válása, elhalálózása esetén a legbizonytalanabb nyomorúság, valamint akkor is, ha munkanélküliséget kénytelen elszenvedni.

Szervezett szociálpolitikai felkészültség nélkül ilyenkor a munkás és családja a szegényügy körzetébe sodródik, ami azonban, különösen a mai viszonyok között, nem jelent számára megélhetést, csak szomorú tengődést, lassú elsatnyulást, majd igen sokszor végső pusztulást.

Ez tehát megoldásnak nem nevezhető, nem csupán az emberiesség, s az etika szempontjából, hanem a közérdek szempontjából sem.

Ezeknek a bizonytalan sorsú tömegeknek a lelke melegágya lesz a társadalomellenes gondolatoknak, amelyek annál nagyobb erővel jutnak kirobbanásra, minél nagyobb a megélhetési lehetőségeken kívülálló száma.

De ugyanilyen társadalomellenes motívumok zavarják meg — tegyük hozzá: teljes joggal — úgyszólván az egész, még ebbe a sorba nem jutott munkásságnak érzésvilágát is, hiszen eleven példákban mindig ott áll a szeme előtt a maga jövője, a maga kétségbeejtő sorsa, hiszen mindegyikre vonatkozólag bekövetkezhet az az eset, hogy munkaerejét egyéni, vagy gazdasági okok miatt bérbeadni nem tudja, vagy pedig eltartandó családtagjainak felszaporodása folytán, munkabére a család emberi nivójú megélhetésének biztosítására nem lesz elégséges. Ennek a problémának kielégítő megoldása a társadalmi politikának egyik legjelentősebb feladata.

(...)

A szociális biztosítás a szolidaritás alapelvén nyugszik s általa valóban érvényre jut a gondolat, amelynek jegyében alakult ki tulajdonképpen az ember társadalmi élete: egy mindenkiért és mindenki egyért.

Legrövidebben és legkifejezőbben a szociális biztosítás fogalmát, mai terjedelmében, úgy határozhatjuk meg, hogy az nem más, mint a munkaerejük bérbeadásából élőknek hatósági kényszerrendszabállyal létrehozott intézményes egyesülése, a kölcsönös segítség elve alapján,

* Bevezetés a szociálpolitikába. Budapest, 1928. 71—103. old.

olyan célra, hogy az egyesüléshez tartozók közül a munkaerejüktől teljes, vagy részleges mértékben megfosztottak, vagy annak értékesítésében akadályozottak, vagy valamely nem várt esemény folytán rendkívüli helyzet elé állítottak és családjaik létfenntartásának alapjai biztosíttassanak.

Valójában a szociális biztosításnak ez a meghatározása, szorosabb vonatkozásban, csupán a munkásbiztosítás fogalmát fedi, míg a tulajdonképpeni szociális biztosítás terjedelme ennél sokkal szélesebb területen mozog és kivétel nélkül körébe vonja az államilag szervezett társadalom minden tagját, arra az alapelvre helyezkedve, hogy az emberi sors bizonytalanságának minden ember részese, s ennél fogva a bizonytalanságok elleni védekezés lehetőségét minden emberre ki kell terjeszteni, még az egyén saját akarata ellenében is, mert ez nem csupán az egyénnek, hanem az egész társadalomnak érdekében áll. Csak itt jutunk el a valójában vett szociális biztosításhoz, azonban általános megvalósulásának jelenleg még csak első kísérletezéseit figyelhetjük meg s ezeket is csak egyes vonatkozásokban.

(...)

A szociális biztosítás hatásait mi népegészségügyi és szociális, valamint etikai és közgazdasági hatásban látjuk.

(...)

A szociális biztosítás köreinek kiterjedésével a szegényügy és jótékonyág körei összeszűkülnek, hiszen a szegényügy ellátottjait a betegek, rokkantak, nyomorékok, aggok, özvegyek és árvák, valamint a munkanélküliek tömege adja.

A szociális biztosítás fejlődésének útja a mai munkásbiztosítástól az általános népbiztosítás felé halad.

(...)

Az igazi értelemben vett szociális biztosításnál a nemzet egész társadalma átveszi a társadalom egyes tagjaiért való felelősséget, a szolidaritás legegységesebb formájában, és az egyénnek a társadalommal szemben teljesített kötelességeképpen kiépíti a kötelességteljesítés másik irányát, amelynek a társadalom részéről az egyénnel szemben kell megnyilatkoznia. Itt nem a munkaviszony a lényeges, hanem a társadalmi tagság s a jogok is, a kötelességek is ebből a társadalmi tagságból folynak.

(...)

A munkanélküli*

A munkanélküliség elleni küzdelem Magyarországon intézményesen megszervezve nincsen, holott a legtöbb állam nagyszabású és részleteiben igen változatos programok alapján dolgozik e területen. A már bekövetkezett munkanélküliség következményeinek leküzdésére alkalmazott eszközök is igen szerények és nem kielégítőek, csupán a munkanélküliség által okozott helyzet materiális vonatkozásaival foglalkoznak, holott a munkanélküliség következményei között az erkölcsi, a kulturális és a szociális vonatkozások legalább is olyan figyelmet érdemelnének, mint az anyagiak. A munkanélküliek anyagi támogatásának alapja az ínségadóból évenként befolyó összeg s ezenfelül az a hitel, amelyet a helyhatóságok, illetve törvényhatóságok e célra költségvetésükbe beállítanak. Ma már a támogatás elsősorban közmunka juttatásával történik, ez azonban a munkanélküliek teljes munkaidejét és munkaerejét általában nem szokta kihasználni. Többnyire csak az eltartandó családtagok számához alkalmazkodó számú napon át adnak szerény díjazás mellett végzendő munkára lehetőséget. E munkák szembevethető gazdasági értéke, megfelelő szervezettség híján, korántsem áll arányban a rájuk fordított kiadásokkal, erkölcsi értéke pedig a keresztyvitelnél alkalmazott helytelen módszerek miatt még kevesebb. Vannak természetesen egyes helyeken örvendetes és minden elismerést megérdemlő kivételek, de a helyzet általános képe mégiscsak kedvezőtlen.

A magyar ipari munkásság túlnyomó része alacsony béréből nem tud magának a bizonytalanság idejére félretenni. Munkából való elbocsátása esetén, minthogy munkaadóját a szolgálati évek szerint alakuló összegű végkielégítés fizetésének kötelessége nem terheli, mint pl. ezt az olasz és német munkás esetében látjuk, mindjárt a legelső időpontban, tehát átmeneti munkanélküliség esetén is végzetes helyzetbe kerül. Lakbérét nem tudja megfizetni, aminek kilakoltatás a következménye, tehát szükségglakásba helyezik el. Ez a máról holnapra bekövetkező mélybezuhanás csaknem mindig súlyos lelki megrázkódtatással kapcsolatos. A szükségglakások általában a városokat körülvevő nyomortelepeken vannak s ezeknek légköre úgyszólván minden oda-kerülőt befolyásol. Igen kevés esetben lehet hatásától szabadulni. Az otlakók egy része az eredetileg is munkakerülők sorából kerül ki. A másik rész olyanokból áll, akik sokszor éveken át hasztalanul kerestek munkát s végül a reménytelenség nyomása alatt beletörődtek a változhatatlanba. Tudomásul vették, hogy a gazdasági életnek, a társadalomnak nincsen munkájukra szüksége és elfogadták a rájuk kényszerített szociális parazitizmust. A harmadik rész: az újonnan jöttek, az általános hatás alá kerül. Kezdetben igyekeznek a helyzet ellen rugódogni, de azután rövid idő alatt hasonul a környezethez.

A nyomortelepek lakosainak életét egyetlen törekvés hatja át: hogy minél kevesebb fáradsággal, minél változatosabb módon, minél több

* Magyar Szemle, 1939/4. szám 314—321. old.

támogatást tudjanak a maguk számára a hatóságoktól és a társadalomtól biztosítani. Számos munkanélküli családfő a kényszer nyomása alatt munkát is vállal, de csak alkalmi jellegűt, mert mint közülük számosan mondják, már nem rendelkeznek elég kitartással. Sokan egészen furcsa leleményességgel találnak módot a megerőltetés nélküli jövedelemszerzésre. Van aki énekesmadarakat fog és családja segítségével adja el, van aki a magához csalogatott macskákat és kutyákat kísérleti célokra értékesíti, van aki pár társával szövetkezve, csekély összegért elvállalja valaki haragosának megverését. A nyomortelepek egy része egykori, vagy jelenlegi szemétbányák mellett létesült s így alkalom van ott hasznosítható anyagok kibányászására. Van aki játékkalapokat készít s gyermekeivel erőszakoltatja a járókelőkre. A tolakodó utcai virágárusok is innen kerülnek a belvárosi utcákra. Van aki gipszből gyümölcsalakú takarékperselyeket formál, ismerünk olyat, ki ekét faragott ki egyetlen darab fából, rendkívüli művészi érzékkel s azt kínálja vendéglőkben, kávéházakban, ahol a vendégeknek elsírja évek óta tartó munkanélküliségét és nagy családját. Az ekéért húsz pengőt kér, de ő volna a legboldogtalanabb, ha valaki valóban megvenné, hiszen másikat kellene helyébe fargatnia. Így jövedelmezőbb, mert az eke megnézéséért és kézben való forgatásáért 10—20 fillérrel szokták kárpótolni az érdeklődők. Inkább a feleség és a gyermekek azok, akikre a család támaszkodik. A feleség sem igyekszik teljes elfoglaltságot keresni, napi pár órás takarítási munka iránt szokott szívesebben érdeklődni. Vannak, akik otthoni kesztyűvarrást, kézimunka- vagy játékkészítést vállalnak. Jövedelmet húznak az ágyrajáróktól is, akik nagyon sokszor, érthető okokból, nincsenek bejelentve.

Csak most látják hatóságaink, milyen nagy kár volt a nyomort egyes helyeken összetömöríteni, s hogy milyen fertőző a nyomortelepeken uralkodó erkölcsi ragály. A lakások egymáshoz szorítottsága, az embereknek szinte egymáshoz préselt élete révén teljesen megszűnt a visszás, a különben szégyellni való dolgok takarása. Megszokták az erkölcsi szempontból kifogásolandó magatartásokat, mint a vadember a meztelenséget, s azokon még csak az újonnan jöttek csodálkoznak. A házassági kötelékben lévőknek idegenekkel való együttélése napirnden van. Tudunk számos olyan férjes nőről, aki egymásután több nős férfival élt közös háztartásban s az ezekből származott gyermekek mind a törvényes férj nevét viselik. Az erkölcsi értékeknek veszendő volta már a serdülő gyermekek életén is meglátszik. Szokatlanul korán kezdik a szexuális életet. A fiatalokú bűnözők egész serege toborzódik innen.

A felületes szemlélő azt hinné, hogy a nyomortelepek lakói egymással sorsközösséget éreznek, holott a való helyzet az, hogy az atomizálódás itt talán még jobban pusztít, mint a „másik” társadalomban. A parazitizmusba süllyedt ember életét teljesen az anyagi önzés vezeti. Csak azokkal a teleplakókkal van jó viszonyban, akikhez érdekkapcsolat fűzi. Különb az irigység, a rosszindulat, a szeretetlenség érvényesül életükben. A hatóságokhoz érkező névtelen feljelentések tömege tanúskodik erről. Minden tehát az anyagiak körül forog. Az egyik telepen analfabéta tanfolyamunkra is csak azért jártak el rendszeren, mert a résztvevők karácsonykor ajándékot szoktak kapni. Egyszer karácsonykor elmaradt az ajándék, a tanfolyam is elnéptele-

nedett. A templomba is azért járnak, mert ott számbaveszik a rendszeres látogatókat s azok az egyháztól élelmiszert és ruhaneműt tartalmazó csomagot kapnak. Egyik kézimunka-tanfolyamra azért jártak el a fiatal lányok, mert húsvétra ruhát ígértek nekik. Mikor a ruhákat kiosztották, az érdeklődés egészen lecsökkent.

Pedig felcsillannak azért a nyomortelepeken is olyan jelek, amelyek azt mutatják, hogy ha a munkanélküliekről való gondoskodásnak erkölcsi és kulturális részét megfelelően kiépítenénk, sok tekintetben megjavulna a helyzet. Sokszor láttunk vágyat az emberekben itt is a megjavulás, a benső átalakulás iránt. A nyomortelepeken működő számos szekta erre a vágyakozásra épít. Legtöbben vannak az ördögűzők, akik önmaguk testének sanyargatásával kívánják elűzni a bennük rejlő gonoszt. Egyes helyeken rendszeres spiritiszta összejöveteleket tartanak.

Csodálatos, hogy a nyomortelepeket egészségügyi okokból egyáltalán megtűrik, hiszen mind valóságos járványfészek. Az angyalföldi állomás melletti telepen, amelyen feltűnően sok cigány lakik, évenként kétszer is előfordul a tifusz. De az ottlakók nagy része még ekkor is menekülni óhajt a hatóság által elrendelt oltások elől. Legtöbbjüket kényszerrel, rendőri segédlet igénybevételével kell beoltani. A kora hajnali órákban rendőrökön veszi körül a telepet, hogy senki se kerülhesse el az oltást végző orvosokat. Ekkor is a legváltozatosabb utakon igyekeznek mentesülni. Ágy alá, szekrénybe bújnak, háztetőre másznak...

(...)

Megkérdeztük a munkanélkülieket, mi a véleményük a mai társadalomról. 93,5⁰/₀ azt mondta, hogy nincsen egyáltalán véleménye, de ez a nemleges válasz is elegendő következtetési lehetőséget rejt magában. Volt olyan, aki szerint: „míg éhes ember lesz, társadalmi ellentét mindig lesz”. Egy vidékről jött parasztember ezt mondta: „nem okolok senkit, a munka megszűnt, erről senki sem tehet”.

A megkérdezettek közül 64,2⁰/₀ reméli a helyzet megjavulását, 35,8⁰/₀ azonban már semmiben sem hisz. Meg kell jegyezni, hogy a reménykedőknek feleletében sem nagyon nyilatkozott meg igazi hit abban, amit állítanak. Különbösen is a helyzet javulásának feltételeit sokan igen különös események bekövetkeztétől várják. Az egyik feleletadó például azt mondta: „Istentől reánk küldendő háborútól várom a megoldást.”

(...)

A tőke és a munka békéje*

Azok a törekvések, amelyek a tőke és a munka békés együttműködésének biztosítása érdekében, a tőke és a munka keretéhez tartozók oldaláról egyaránt megnyilvánulnak, a valóságban két területen kelnek életre; a gazdasági élet egyetemes, vagy részleges vonatkozásaiban, valamint az egyes üzemeken belül kifejlődő megvalósulásuk útján.

A gazdasági élet egyetemes, vagy részleges vonatkozásaiban érvényesülő megvalósulás a gazdasági élet öngazgatása képében jelenik meg a demokratikus állami berendezkedés mellett.

A gazdasági élet öngazgatásának legteljesebb kifejlődését a gazdasági demokráciában látjuk, amely többféle értelmezésben áll előttünk aszerint, hogy milyen célkitűzéssel igyekeznek alapjának megszilárdítására. A gazdasági demokrácia gondolatával elsősorban Sidney és Beatrice Webb 1897. évben megjelent könyvében találkozunk, annak modern megfogalmazásában. Általában az a felfogás fejeződik ki benne, hogy a gazdasági élet szervezését és irányítását az állam legfőbb ellenőrzése mellett az érdekeltekre kell bízni. Az érdekeltek: a tőke és a munka képviselői, valamint a fogyasztók, amely utóbbiak különben az első két kategóriában már automatikusan ugyancsak bentfoglaltatnak.

A gazdasági demokrácia propagálói utalnak arra, hogy a politikai életben érvényesülő demokrácia szöges ellentétben áll a tőkének a gazdasági életben érvényesülő despotizmusával, pedig a politikai demokrácia csak a gazdasági demokráciával való kiegészülésében válik teljessé, válik valóban azzá, amivé lenni lényege predestinálja.

A gazdasági demokrácia természetesen a tőkés társadalmi rendszer szociális tartalommal való telítődésével jár, vagyis a termelésnek az öncélúság helyett a közösségi célok szolgálatába való átállításával, tehát olyan gazdaságpolitikai rendszer kezdetét jelenti, amely ugyanakkor a maga teljes valóságában szociálpolitikai rendszer is.

(...)

A tőke és a munka együttműködése a gazdasági élet egyetemes vagy részleges vonatkozásában, a gazdasági élet öngazgatása jegyében (a korporációs és a hivatásrendi berendezkedést nem számítva ide) különösen a munkaközösség intézményében jelenik meg előttünk. A munkaközösség a tőke és a munka érdekképviselőjének generális megállapodása révén jön létre, amely megállapodás az organizált együttműködés lehetőségeinek megtalálását jelenti és szabályozza a kérdéseket, melyek megoldatlansága miatt sűrűlődsok keletkezhetnek. Ezek is kollektív megállapodások, de sokkal nagyobb vonalúak, sokkal szélesebb területet ölelnek fel, mint az úgynevezett kollektív szerződések, s mintegy a munka alkotmánya képében jelennek meg. Természetesen tárgyuk terjedelme szerint különböző jelentőségűek.

* Szociális Traktátusok. I. sorozat 2. szám. Budapest, 1938. 3—55. old.

Az utóbbi idők munkaközösségei közül az egyik legfontosabb az, amelyet Angliában Whitley-szervezet néven találunk meg s amely a háború által előidézett viszonyok hatása alatt jött létre.

Az angol miniszterelnök: Asquith ugyanis a gazdasági újjáépítés érdekében, melynek első feltételét a tőke és a munka harmonikus együttműködésében látta, 1916 októberében bizottságot hívott össze, melyben a munkaadók, munkások, a női szervezetek képviselői és az érdekeltségen kívülálló szakemberek vettek részt, J. H. Whitley elnöklése mellett. A bizottság végzett munkájáról rendszeres jelentéseket készített, amelyekben állandóan kiemelik a szükségességet, hogy a termelésben részes személyi tényezők között az együvértartozás, a közös felelősség tudata éljen és munkáljon.

A jelentések anyaga közgazdaságpolitikai és szociálpolitikai szempontból igen fontos és úgyszólván nélkülözhetetlen a jövő építésének szempontjából és erőteljesen kidomborítja azokat a követelményeket, melyeknek a tőke és a munka munkaközösségében kifejeződniök kell. Többek között kifejti, hogy a múltban a tőke és a munka egyaránt nem tudta anyagi számításait a kívánt mértékben megtalálni. A termelést úgy kell alakítani, hogy új tőkét ösztönözzön bekapcsolódásra, melyek révén az üzemi berendezkedést tökéletesíteni lehet, aminek eredménye a munkafeltételek megjavítása és a bér emelkedése lesz. Minden nehézség leküzdése csak akkor sikerülhet, ha a további munka felépítésénél a termelésnek szolgáltszerűsége az általánosan érvényesülő elv s ha a termelési szervezet az öngazgatás gondolatának jegyében alakul ki. Az öngazgatás keresztülvitele pedig megkívánja a munkaadóknak és munkásoknak az eddiginél teljesebb szervezkedését, hogy a létesítendő nemzeti, kerületi és üzemi bizottságok valóban az öngazgatásra hivatott tényezők képviselői lehessenek.

(...)

A tőke és a munka közötti béke jegyében igyekeznek az üzemközösség megvalósítására is. Természetesen ezen a területen is annyira szétágazók a törekvések, hogy egységes képüket megrajzolni igen nehéz. Ahol komolyan élt a vágy mindkét szemben álló félben az együttműködésre, ott egyáltalán nem a megvalósított szervezet formái döntöttek el az eredményességet, hanem a kölcsönös jószándék és jóakarát, amely a közösségi érdekek szolgálatában meglátta egyben az egyéni érdekek legeredményesebb szolgálatát.

A sok kísérlet között elsősorban kell megemlíteni az alkotmányos gyár megvalósítását. Az alkotmányos gyár az alkotmányos állam alapgondolatán épül fel. Megvalósítói azt a felfogást vallották, hogy az üzem, a maga sajátos helyzetével, gazdasági és szociális célkitűzéseivel, melyek érdekében a munkaadó és munkás együtt halad, kicsinyített mása az államnak. Amiképpen az állami életben a legteljesebb eredményt akkor lehet elérni, ha valamennyi állampolgár odaadó, önkéntes közreműködése biztosítva van, ugyanúgy az üzemben is érvényesíteni kell ezeket a szempontokat. Egészen logikus ez az okoskodás, hiszen az a munkás, aki a politikai életben demokratikus beállítottságának élhet, az üzem diktatorikus felépítettsége mellett hiába igyekszik aktivitását hivatása keretében is kibontakoztatni. Az üzemen belüli élet negációja annak, ami azon kívül történik. Kifejezésre jutott tehát az a vélemény, hogy a politikai demokráciának egyenes követ-

kezménye a gazdasági demokrácia, melynek az üzemi demokrácia nélkülözhetetlen, kiegészítő része.

(...)

Nagyon sokan foglalkoztak az üzemen belüli és kívüli azoknak a feltételeknek megállapításával, melyek a munkásnak a munkához való megfelelő beállítottságát meghatározzák. Rexford B. Hersey, a pennsylvániai egyetem tanára a következő főbb követelményeket támasztja: A munkás számára lehetővé kell tenni, hogy munkája révén munkaidejének legalább egy része alatt örömet érezhessen. A munkásnak bizalommal kell rendelkeznie a saját teljesítőképessége iránt s tudnia kell, hogy a neki kiosztott munkát a kívánt eredménnyel fogja elvégezni. Kell, hogy a munkás megítélni tudja azokat a kritériumokat, melyek szerint munkáját eredményesnek, vagy eredménytelennek minősítik. Az a munka ösztönzi a munkást teljes odaadásra, amelynek produktumáról tudja, milyen fontos szerepe van az emberi szükséglet-kielégítés területén. A munkás munkaörömeinek biztosításához sokban hozzájárul az a tény, ha a munka végrehajtásánál bármilyen csekély jelentőségű szabadságot biztosítunk neki. A munkában való megköttöttségnek kedvezőtlen hatásai gyakran kiküszöbölhetők, ha a munkás szelleme számára, bármily csekély területen is, szabad tevékenységet biztosítunk, miáltal a monoton munka még a magasabb intelligenciájú munkás számára is elviselhetővé válik. A munkaöröm sokszor a közös feladatok szolgálatában való együttműködés élményéből származik. Az üzemvezetőség feladata, hogy állandóan figyelje a munkások szellemi és testi képességeit s őket ezeknek megfelelő módon és helyen foglalkoztassa. (A Ford-üzemekben ezt az eljárást követik.) Kedvezőtlen munkafeltételek sokkal nagyobb arányban csökkentik a munka eredményét, mint amilyenben azt a kedvező feltételek emelik. A kedvező munkafeltételek hatása akkor előnyös a munkásra igazán, ha azokat nem jótéteményként tüntetik fel, hanem természetes követelményként ahhoz, hogy a munkás viszonya a munkához megfelelően alakuljon. Meg kell vizsgálni, hogy a munkafeltételeknek a munkás elfáradására vonatkozó hatása miként lehetne csökkenthető. A munkásnak benső megnyugtatásához és az üzemhez való kapcsolódásához elmaradhatatlan feltétel az, hogy a maga és családja egzisztenciáját biztosnak tudja. Ezért kell a munkaviszonynak nagyobb állandóságot biztosítani. A munkás megelégedettségét fokozni lehet, ha a munka díjazása az üzemvezetőség és a munkásság közös elhatározása alapján történik. Mindenesetre figyelembe kell venni itt a munkás gyakorlatosságát, ügyességét, a vele szemben támasztott különböző követelményeket s a munka pontosságát. Gondoskodni kell arról, hogy a normálisnál nagyobb nyereségekben, melyek a munkásság közreműködése, vagy a körülmények szerencsés alakulása révén következnek be, a munkásság is részesüljön. A munkarendnek meg kell védenie a munkást az igazságtalan bánásmód és a munkavezető önkényeskedése ellen s az elbocsátással szemben magasabb fórumhoz való fellebbezési jog biztosítandó számára.

(...)

Az üzemi szociálpolitika és gondozás egyrészt az üzem érdekét szolgáló munkaerőpolitika, amely szorosan kapcsolódik a gazdasági és technikai üzempolitikához, másrészt az üzem és a munkás egymáshoz való erkölcsi kapcsolatának még a tényleges munkaviszonyon túl is

való fennmaradását, valamint az üzem felelősségvállalását jelenti a munkás és a közület irányában olyan következményekkel szemben, amelyek az üzemben végzett munkával összefüggésben állnak.

Az üzemi szociálpolitika éppen a vázolt jellegénél fogva, a szükségletek figyelembevételével felépített organizáció, amely következetesen viszi keresztül célkitűzéseit. Ezek a célkitűzések az üzemen kívüli vonatkozásokban tehát az egész társadalom szolgálatának szempontjából alakultak ki és végső eredményben az intézményes szociálpolitikának egyetemes célkitűzéseivel kapcsolódnak. Nem beszélhetünk üzemi szociálpolitikáról ott, ahol csak egyes, ötletszerűen kikapott üzemi jóléti intézményekkel, vagy intézkedésekkel számolunk.

(...)

Az üzemi szociálpolitika a maga területén éppen olyan következetesen felépített, a jelentkező problémák valamennyijének intézményes, átfogó megoldására törekvő organizációt követel, mint pl. az üzemi gazdasági politika, vagy az üzem technikai irányítása, amelyekkel különben szerves összefüggésben kell állnia. Amiképpen pl. az üzem gazdaságpolitikájának helyességére s ennek a nemzeti gazdaságpolitika szolgálatába való helyes beállítottságára a mai állam döntő befolyást igyekszik gyakorolni, azonképpen hasonló befolyás-érvényesítés kezd megnyilvánulni az üzemi szociálpolitika területén.

E befolyás gyakorlására a helyes közületi szociálpolitika kiteljesedése érdekében, az említett szempontokon kívül is, egyre égetőbben jelentkezik a szükségesség. E vonatkozásban nem térhetünk ki a részletek ezerféleségére, hanem csupán egy példára hivatkozunk. Az üzemekben az utóbbi időben erős a tendencia, hogy a munkásállomány előregedésének elkerülése érdekében bizonyos megállapított korhatárt betöltött munkásokat az újonnan történő felvételeknél nem alkalmaznak s az idők folyamán bekövetkező elbocsátásoknál — kivételek megengedésével — az idősebb évfázatokat engedik útnak. Ez egyértelmű a magasabb korosztályokhoz tartozó munkásság állandó munkanélküliségre való kárhóztatásával, amely korosztályok elsősorban a családos munkásságot foglalják magukban.

(...)

Az intézményes szociálpolitika keretében az egyes írók által autonóm szociálpolitikának nevezett üzemi szociálpolitika nem csupán kiegészítő, a hézagokat pótló szerepre hivatott, hanem azoknak a feladatoknak egészben vagy részben való átvételére is, amelyeket a közületi szociálpolitika indokolatlanul magára vállalt, holott azok megoldása az üzemek közvetlen felelősségének megállapítása révén elsősorban a közület ellenőrzése alatt álló üzemi szociálpolitikára tartozik. A közületi szociálpolitika erejének tekintélyes része felszabadul és olyan feladatok irányában érvényesülhet, amelyeket eddig egyáltalán nem, vagy csak ki nem elégítően szolgálhatott. Az ilyen értelemben megszervezett és becsületesen keresztülvitt üzemi szociálpolitika hivatott a tőke és a munka kapcsolatainak megerősítésére, a munkásság üzemhez-kötöttségének megvalósítására, az igazi üzemközösség, illetve üzemi szolidaritás megteremtésére. Hangsúlyozni kell azt is, hogy az üzemi szociálpolitika a kifejtetteknek alapján, nemcsak az ipari üzemek vonatkozásában építendő ki, hanem a kereskedelmi és mindenekelőtt a mezőgazdasági üzemek keretében is, amely utóbbi ha megtör-

ténik, a mezőgazdasági munkásprobléma sokkal tompítottabban fog jelentkezni.

MEGJELENT!

MŰLT ÉS JÖVŐ

Martin Buber /
Én és Te (részlet)

Frick László /
Eretnek imna Pészahra

Scheiber Sándor /
Emlékbeszédek

Komoróczy Géza /
Scheiber Sándor
tudós elődökről

Heller Ágnes / Lehet-e
verset írni
a holocaust után?

Ota Pavel /
Futás Prágában

Erdélyi Lajos /
Beszélgetés székely
szombatosokkal

Szántó Tibor /
Száz éve született
Kner Imre

Lorand Caspar /
Judea

Tiszaeszlár:
Marno János esszéje
Sipos András drámája
Virág Teréz
pszichológiai analízise
Erdély Miklós vallomása

Színes műmelléklet:
Kaufmann Hagada (XII. sz.)

ZSIDÓ KULTURÁLIS FOLYÓIRAT



KAPHATÓ A HIRLAPÁRUSOKNÁL ÉS A BELVÁROSI KÖNYVESBOLTOKBAN
Megrendelhető a szerkesztőség címén: 1126 Budapest, Böszörményi út 24.

A kommunális szociálpolitika*

Amikor a magyar városok szociális tevékenységét vizsgáljuk, szomorúan kell konstatálnunk, milyen vérszegény érzetekben jelentkezik abban a tulajdonképpeni intézményes szociálpolitika.

Visszont, ha városaink szociális érdekű kiadásait nézzük, csaknem mindenütt azt látjuk, hogy azok meglehetősen magas összegűek és jelentős szerepet játszanak a költségvetésben.

Ezek a szociális érdekű kiadások azonban túlnyomó részben szegényügyi természetűek és ez a megállapítás azért szomorú, mert csak a szociálpolitika jelent igazi fejlődést az emberi célok irányában, a szegényügy azonban a mi korunkban már nem.

Miért van az mégis, hogy a magyar városok szociális tevékenységében a szegényügy szolgálata dominál, és vajon ebből a városi önkormányzatnak tehetetlenségét, alkotóképtelenségét s a szociális haladás követelményei iránt való érzéketlenségét következtethetjük-e, vagy e visszásságoknak talán rajtuk kívül álló okai vannak?

A Magyar Társadalompolitikai Társaságnak a magyar városokhoz intézett kérelme alapján beérkezett és e folyóiratban közlésre kerülő válaszokból is megállapítható, hogy a magyar városok önkormányzatát ebben a tekintetben szemrehányás nem érheti, azok óriási erőfeszítéssel dolgoznak a szociális munka területén, de nagyobb jelentőségű, intézményes szociálpolitikai tevékenység helyett meg kell elégedniök egyszerűen avval, hogy a lakosságot momentán fenyegető nyomorúság élét a szegényügy eszközeivel letompítani igyekeznek, s ha jelentkeznek is munkájukban itt-ott szociálpolitika, ez többnyire csak *ad hoc* jelentőségű és csak ritkán intézményes szervezethez tartozik.

Annak, hogy a magyar városok jelenleg nagyobb szabású, intézményes szociálpolitikát nem kezdeményezhetnek, három fő oka van.

Először: a pillanatnyi nyomor olyan tömegszerűséggel jelentkezik, hogy annak egyszerű enyhítése is emberfeletti munkát jelent és teljesen kimeríti a város anyagi teherbírási képességét s így jelentősebb szociálpolitikai alkotásokra nem gondolhat.

Másodszor: mert a kommunális szociálpolitika igazán eredményes rendeltetéshez csak azokban az országokban juthat, ahol az állami szociálpolitikai berendezettség is a tökéletesség felé igyekszik, amiről Magyarországon nem beszélhetünk.

Harmadszor: mert minél tökéletesebb volna egy-egy magyar város szociálpolitikai szervezete, az evvel nem dicsekedhető egyéb helyekről, különösen a mezőgazdasági népesség köréből olyan arányú vándorlás indulna meg e város felé, hogy a szándékolt célok elérése lehetetlenné válnék.

A legtöbb városban olyan tömegszerűen jelentkezik a nyomor, hogy még eddig talán soha nem ért méretekkkel kell számolnunk. Ennek a

* Társadalompolitikai Füzetek, I. kötet. 1—2. szám (1932?) 22—28. old.

körülménynek okát azonban nem szabad elsősorban az általános ipari pangásban keresni, hanem inkább részben a mezőgazdaság válságában, részben a mezőgazdasági munkásság szociális (szociálpolitikai és szegényügyi) védelmének majdnem teljes hiányában.

Így a mezőgazdasági népesség a múlt arányainál sokkal hatalmasabb tömegekben áramlik a városok felé, elsősorban ama városok felé, ahol a fejlett vagy fejlődésben levő iparban elhelyezkedni remél, valamint ahol munkanélküliségében, vagy egyéb ok által előidézett nyomorában számottevő szociális támogatásra talál.

Csak egy pillantást kell vetnünk a legutóbbi népszámlálásról Dr. Kovács Alajos által bemutatott előzetes eredményekre. Ezek világosan mutatják állításunk igazolását.

A fejlett, vagy fejlődő ipari, valamint a számottevő szociális támogatást nyújtó városok és községek lakosságának bevándorlás útján való szaporodása az 1920—1930. évek közötti időben a legtöbb helyen többszörösen túlhaladja a természetes szaporodást.

Ha a fejlett, illetve fejlődő ipar felszívhatná ezt a beáramló tömeget, a városok örvendetes fejlődéséről beszélhetnénk, azonban erről a már állandósult gazdasági válságban beszélni sem lehet és így a bevándorlók csekély kivétellel a közület támogatására szorulnak és elbírhatatlanná növesztik az őslakosság terheit.

Tehát a városi őslakoságnak kell viselnie annak a szociális elhanyagoltságnak és védelem-nélküliségnek következményeit, melynek a mezőgazdasági népesség osztályrésze.

Budapest székesfőváros lakosságának az elmúlt évtizedben nem volt természetes szaporodása, ellenben a bevándorlási szaporodás a lakosság 8,2 százalékában mutatkozik meg.

Pesterzsébeten a természetes szaporodás: 7,3, a bevándorlási szaporodás: 60,1, Újpesten a természetes szaporodás: 5,2, a bevándorlási szaporodás: 13,4, Kispesten a természetes szaporodás: 4,8, a bevándorlási szaporodás: 21,6 százalék.

Pécsett nincsen természetes szaporodás, ellenben a bevándorlási szaporodás: 30,5, Rákospalotán a természetes szaporodás: 2,6, a bevándorlási szaporodás: 17,6, Szolnokon a természetes szaporodás: 9,1, a bevándorlási szaporodás: 9,9 százalék.

Kaposvárrott nincs természetes szaporodás, míg a bevándorlási szaporodás: 10,6, Nagyakánizsán a természetes szaporodás: 0,3, a bevándorlási szaporodás: 2,7 százalék.

Baján nincs természetes szaporodás, de a bevándorlási szaporodás: 23,3, Budafokon a természetes szaporodás: 9,7, a bevándorlási szaporodás: 34,4, Csepel nagyközségben a természetes szaporodás: 8,4, a bevándorlási szaporodás: 60,9 százalék.

Vannak kivételek is, természetesen, megállapításaink alól, de csak elenyésző számban, viszont van olyan túlzás is, mint amilyen a Pestszentlőrinc községben találkozunk, ahol a természetes szaporodás: 7,9, ellenben a bevándorlási szaporodás: 151,7 százalék.

Ez a bevándorlás, amely a község lakosságát majdnem megháromszorozta, elsősorban annak a helytelen politikának a folyománya, hogy a Budapesten és a környéken el nem helyezhető hajléktalan lakosságot a pestszentlőrinci állami lakótelepen helyezték el, ahol így mintegy központosították a nyomorúságot.

Ennek a vándorlásnak másik oldalán a mezőgazdasági jellegű városok és községek nagy lakosságvesztése mutatkozik meg. Hajdúszoboszló megyei város vándorlási vesztesége: a lakosság 13,3, Abony községé: a lakosság 15,8, Battonya községé: a lakosság 13,3, Paks községé: a lakosság 13,5, Mór községé: a lakosság 14 százaléka.

Van még egy különösen figyelemreméltó, de eddig még nem eléggé méltányolt körülmény, amely ezt a szokatlanul nagy belső vándorlást motiválja, s ez az, hogy a mezőgazdasági népesség felismervén azt a fontos védelmet, melyet az ipari lakosság érdekét szolgáló csekély számú szociálpolitikai intézmény, elsősorban a szociális biztosítás nyújt, bizonytalan helyzetén a városba való vándorlással azért is változtatni igyekszik, hogy e szociális biztosítás részesévé lehessen.

A *Verelendungstheorie* a magyar mezőgazdasági népesség sorában mintha valóra kezdene válni és ennek révén a városi *Reservearmee* ilyen arányú megduzzadása nem csak komoly megfontolást, de azonnali cselekedetet igényel.

A fent röviden kifejtettek mutatják tehát, hogy a városoknak a társadalmi haladást és a magyar jövőt szolgáló szociálpolitikai alkotásokra fordítható anyagi erejét a mezőgazdasági népesség bevándorlása révén előállított tömegnyomor pillanatnyi enyhítése teljesen igénybe veszi és leköti.

Városaink szociálpolitikai berendezettsége hiányosságának okául említettük még azt a körülményt is, hogy nincsen átfogó, intézményes állami szociálpolitikánk.

Ennek a körülménynek teljesebb megvilágítására tisztáznunk kell azt, hogy tulajdonképpen milyen feladatok megoldása tartozik a kommunális szociálpolitika körébe.

Ezen a téren igen eltérők a vélemények és különösen kormányzati oldalról magyaráznak sok olyan kötelességet az önkormányzat szociálpolitikai feladatai közé, amelyek valóságban elsősorban állami feladatot képeznek.

Kétséget nem szenvedhet pedig az, hogy a kommunális szociálpolitika feladata a) kiegészíteni (de nem pótolni) az átfogó, intézményes állami szociálpolitika tevékenységét a helyi speciális szükségletekhez alkalmazkodóan, és ez által annak eredményességét teljesebbé, tökéletesebbé tenni; b) közreműködni és a maga teherviselési kötelesség-részt vállalni olyan funkciókban, melyek megoldása állami szociálpolitikai intézmény útján történik ugyan, de amelynek révén a község mentesül attól a kötelezettségtől, hogy a problémát egészen a saját erejéből oldja meg; c) önálló tevékenysége körében megalkotni azokat a szociálpolitikai intézményeket, melyek szükségessége a speciális helyi viszonyokból adódik, önálló helyi szükségletképpen.

A legelső feladat nem szorul bővebb magyarázatra.

A második feladat vállalására jellemző például a munkaközvetítésről és a munkanélküliek biztosításáról szóló német törvénynek az a rendelkezése, hogy az ún. krízisegélyek 4/5 részét a birodalmi és 1/5 részét az illetékes község viseli, vagy továbbá ugyancsak Németországban találkozunk avval az intézkedéssel, mely szerint a munkanélküliek produktív gondozásával kapcsolatban a birodalmi munkügyi miniszternek joga van közjogi testületeket és közcélokat szolgáló magánvállalatokat kölcsönrel vagy hozzájárulással támogatni, amennyiben tevékenységük munkaalkalmak létesítésével kapcsolatos,

és ebben az esetben a terheknek 6/12 részét a birodalom, 4/12 részét az illetékes szövetségi állam, 2/12 részét a község viseli. Itt tehát a közösség az állami szociálpolitika segítségével olyan szegényügyi terhektől mentesül, melyek különben teljesen őt terhelnék, hiszen a munkanélküliség elleni küzdelmet szolgáló, intézményes állami szociálpolitika nem léteben a munkanélküliek fenntartása a közösséget terhelné, mint ahogy ez Magyarországon is történik.

Magyarországon még a meglévő kevés állami szociálpolitikai alkotás sem igyekszik a városok és községek szociális munkáját a magáéba bekapcsolni, pedig az így egyesült erővel, egységes szempontból megoldott feladat emberesebb és teljesebb eredményt mutatna.

Így a rokkantsági, aggsági, özvegységi és árvasági biztosításról szóló törvény is figyelmen kívül hagyta a városok és községek közreműködését, holott a szegényügy ellátottjai, a munkanélküliséggel sújtottakon kívül, elsősorban a rokkantak, aggok, özvegyek és az árvák sorából kerülnek ki. Mennyivel megnyugtatóbb és értékesebb eredményeket hozott volna a városoknak és községeknek ez intézmény munkájának keretébe való bevonása, a szegényügy kereteinek összehozása érdekében!

A városok és községek bevonása nélkül a helyzet az, hogy a biztosítási intézmény teljesítései csak egészen kivételes esetben teszik majd mellőzhetővé a járulékot élvezőnél a szegényügy teljesítéseinek igénybe vételét.

A harmadik esetben különösen számos vitás pont adódik akörül, vajon melyek az önálló, speciális helyi szükségletek?

Ezt a kört lehet tágítani és szűkíteni. Van például olyan felfogás, mely többek között a lakáskérdés megoldását kizárólagosan kommunális feladatnak tartja, s az állam legfeljebb bizonyos hozzájárulást tartozik ehhez a munkához teljesíteni. Van felfogás, mely még tovább megy és a közösségeket olyan feladatok vállalására kívánná szorítani, melyek egészen és kifejezetten az állami szociálpolitika kötelességébe tartoznak.

A probléma elbírálásánál tárgyilagosan csak azt az álláspontot lehet elfogadni, hogy a községnek csupán a nyilvánvalóan speciális helyi viszonyokból adódó szükségletekkel kapcsolatban áll kötelességében önálló kommunális szociálpolitika kezdeményezése és folytatása.

Hogy például a lakásproblémára térjünk vissza, egész határozottsággal megállapíthatjuk, hogy az ma Magyarországon nem tekinthető elsősorban helyi problémának és így intézményes megoldása általában az állami szociálpolitika hatáskörébe tartozik, a városok és községek a munkában csak a speciális helyi szükségletek mértékéig tartoznak részt vállalni.

Mindenesetre merev álláspontot elfoglalni itt nem lehet, de hangsúlyozni kell azt, amire már az előzőekben utaltunk, hogy a kommunális szociális politika terhére utalni olyan problémák megoldását, amelyek országos vonatkozásúak és egyéb megoldatlan problémákkal kapcsolatosak, nem lehet. Így, hogy a már említett lakáskérdéssel folytassuk, amíg a mezőgazdasági népesség alapvető problémái megoldatlanok és így tömegeiknek az ipari városok és községek felé való hőmpölygése egyre tart, az előzőlött városok és községek még akkor

sem oldhatják meg a lakáskérdést, ha költségvetésük minden kiadását lakásépítésre fordítják.

Ellenben nem tagadható, hogy a lakosság természetes szaporodása és az új családok alapítása révén az előálló többletnépesség elhelyezése már a speciális helyi szükségletek közé tartozik és így számukra a kommunális szociálpolitika keretében kell, megfelelő magán-tevékenység hiányában, a lakásszükségletet biztosítani.

Annak okát, hogy Magyarországon a kommunális szociálpolitika miért nem fejlődhetett ki, mint említettük, harmadsorban abban látjuk, hogy ha egy-egy város, vagy község, a maga területén tökéletességre igyekvő s az intézményes állami szociálpolitika hiányait is pótló szociálpolitikai berendezést létesítene, az ilyen berendezkedéssel nem bíró városok és községek lakossága úgy előzönlene azt a várost, vagy községet, hogy ennek szociálpolitikai berendezkedése minden nagszerűsége mellett is csődöt mondana. Ez a megállapítás nem szorul bővebb magyarázatra.

A nemzetközi munkásvédelem törekvéseinek legfontosabb motívumai között is ott szerepelt az a tény, hogy a szociálpolitikát nélkülöző, vagy ilyenrel csak kezdeti fokon rendelkező államok vándorlása elsősorban és túlnyomóan a magasabb szociális védeltséget és jólétet biztosító állam felé irányult és így megcsorbultak, de sokszor meg is semmisültek a bevándorlási ország szociálpolitikájának eredményei.

Ugyanez a veszély fenyegeti nálunk a magasabb rendű emberiséget képviselni kívánó városok szociálpolitikáját.

A Magyar Társadalompolitikai Társaság akkor, amidőn a magyar városok szociális helyzetének és tevékenységének ismertetésére vállalkozott, ezt elsősorban azért teszi, hogy a városok szociális problémáin keresztül ráirányozza a közvélemény figyelmét az egész nemzetet érintő szociális problémák összefüggésére, amelyeknek ez összefüggésükben való respektálása nélkül nem várható eredményes részletmegoldás és így nem várható a kommunális szociálpolitikának a következményekhez alkalmazkodó kiépítése sem.

(...)

A szociálpolitika útja*

A háborút követő évtized a szociálpolitikai törekvések terén gazdagabb, mint a kapitalizmus kialakulása óta eltelt egész korszak. A háborús helyzet különösen kedvező talajt teremtett a kapitalizmus számára, amely a lehetőségeket majdnem tetszése szerint kihasználta és hatalmában erősen meggyarapodván, sokszor még azt a csekélyszámú szociálpolitikai vívmányt is lábbal tiporta, amelyeket a szociális mozgalom hosszú évtizedes kitartó munkája révén kikényszeríteni tudott. Ennek a túlzásnak reakciója nem lehetett erőtlenebb, mint maga a túlzás és ez a reakció egyes államokban forradalmakban, más államokban pedig forradalmakkal fenyegető általános feszültségben mutatkozott meg. Ha ezeknek a visszahatásoknak komplexumát megtisztítjuk a salaktól, amely magától értetődően elvegyült benne, előttünk áll az igazán emberré lenni vágyó ember, akinek ezt a törekvését a szociális mozgalom reprezentálja a leghatározottabban és leginkább céltudatosan.

A szociális mozgalom lendülete, átütő ereje a kapitalizmus eddigi élete alatt a háború végén mutatkozott meg a leghatalmasabbnak, és a háború utáni szociálpolitika aránylag nagy fejlődésének gyökerei mind visszavezethetők ebbe az időszakba, mellyel teljesen lezárulni látszott a gazdasági öncélúság korszaka.

Az új korszak bekövetkeztét a békeszerződést aláíró valamennyi állam részéről történt hivatalos kinyilatkoztatás is regisztrálja, amely a Párizs környéki béké tizenharmadik részében olvasható: „A nemzetek szövetsége az általános béke megvalósítását tűzte ki célul és ezt a békét csak úgy lehet elérni, ha szociális igazságosságra alapítják, és minthogy vannak munkaviszonyok, amelyek az emberek nagy tömegét annyi igazságtalansággal sújtják, hogy az ezekből keletkező elégedetlenség a világ békéjét és összhangját veszélyezteti, — sürgősen szükséges e viszonyok javítása.” A továbbiakban felsorolást olvashatunk a szociális törvényhozásban legsürgősebben alkalmazandó elvekről, melyek annak megállapításával, hogy a munka nem tekinthető csupán árunak vagy kereskedelmi cikknek, a munkások és munkaadók szabad szervezkedési jogának biztosítását, a munkásoknak tisztességes létnívót garantáló munkabérral való díjazását, a nyolcórás munkanap, illetve a negyvennyolc órás munkahét megvalósítását, a hetenként legalább huszonnégy órás, egybefüggő munkaszünet biztosítását, a gyermekmunka megszüntetését és a fiatalok munkájának korlátozását, a nőt a férfival egyenértékű munkájáért megillető, azonos díjazásra való jogosultság megállapítását, az idegen honos munkásokkal való méltányos gazdasági elbánást, a munkásvédelmi törvények és szabályok megtartásának ellenőrzésére külön felügyeleti szerv létesítését tartják a legsürgősebbnek. A békeszerződés tizenharmadik részének kinyilatkoztatásai és szociálpolitikai célkitűzései bár eléggé óvatosak, tartózkodóak, de mégis mérhetetlen jelentőségűek,

* Törvényhozók Lapja, 1936. február 5.

különösen azért, mert éppen a túlzó kapitalista felfogás képviselőinek részéről történtek, s mert óvatosságuk és tartózkodásuk mellett is kormányzati oldalról a gazdasági öncélúságot bélyegzik meg, amikor a szociális igazságtalanságot szociális igazságossággal kívánják egységes elvek alapján felváltani, s amikor a szociálpolitikai program vezetőelveként állapítják meg, hogy a munka nem tekinthető csupán árunak, vagy kereskedelmi cikknek.

A békeszerződés szociálpolitikai célkitűzései nem újak, hiszen azok a szociális mozgalom évtizedes törekvéseinek egy részét tartalmazzák, nem új az a gondolat sem, ahogyan a kitűzött feladatot elérni kívánják, de mégis, a nemzetközi munkaügyi szervezetnek megvalósítása, annak gyakorlati, tudományos és propagandatevékenysége hatalmas segítséget nyújt a szociális mozgalom számára, amely állandó folyamatként munkál az egyes államokban és az egész emberi társadalomban, az egyetemes tökéletesedés irányában.

A szociális mozgalom mindig a szociálpolitika előtt jár és nem csupán a talajt készíti el ennek számára, hanem irányt is mutat neki. (. . .) A szociális mozgalom erejének külső megnyilvánulását az ellenáramlatnak időszaki elhatalmasodása gyengítheti, de belső ereje örök energiával él és csak akkor lehetne azt elfojtani, ha az emberben elfojtani tudnánk a tökéletesedés vágyát. A szociális mozgalomnak hordozója tehát a társadalomnak az a része, amely a társadalom tökéletesedését kívánja előmozdítani, éppen azért annak külső megnyilvánulásában is szembetűnő az erkölcsi jelleg. Csak ezt az erkölcsi jelleget magukon viselő áramlatok sorozhatók a szociális mozgalom keretébe. Az a tény, hogy a szociálpolitikai alkotások túlnyomóan munkásvédelmi jelentőségűek, onnan van, mert a szociális mozgalom területén a munkásmozgalom lép fel a legszármottevőbb erővel.

„A szociálpolitika abban a pillanatban kezdődik, — mondja Reichesberg, a Svájcban nemrégiben elhunyt szociálpolitikus, — amidőn az emberi társadalom már nem ösztönszerűen halad célja felé, hanem célkitűzéseit tudatosan kívánja megvalósítani.” A célkitűzések tudatos megvalósításáért tevékenykedik a szociális mozgalom.

A szociálpolitikában megkülönböztetnek régi és új, legújabb szociálpolitikát.

A régi szociálpolitikát legjobban úgy vélik jellemezhetni, hogy ott „az állam semleges félként áll az érdekeltek felett és a közöttük lévő erőviszonyokra bizza a harc eldöntését”. A régi szociálpolitika a gazdasági élet számára nem jelent újabb vezető elvet, a társadalom számára sem jelent új szervezetet, hanem gazdasági és szociális vonatkozásban semlegesen állítja be a szociálpolitikai korlátozások minimumját a kapitalista munkaerő-gazdálkodás terén, egyébként pedig Vörös keresztként áll a két érdekcsoport harci frontja mögött.

És a régi szociálpolitikában mindig a gazdaságosság jelenti a vezetőelvet. Ebben az időszakban a szociálpolitika abban látta igazolását, hogy általa a termelés gazdaságosabbá válik. (. . .)

A háborút követő idő szociálpolitikája elhagyta a háború előtti semleges talajt, amelyen a gazdasági liberalizmus szempontjait mindenkor igyekezett tiszteletben tartani, és most már nem tartja sérthetetlennek azt a tanítást, hogy a gazdasági életnek saját törvényei vannak, amelyekbe beavatkozni nem lehet.

Az új szociálpolitika élesen belevágott a gazdasági liberalizmus elveibe, mely a gazdasági élet beavatkozásmentes, szabad folyásától várta a szociális helyzet legkedvezőbb kiegyensúlyozását és a legnagyobb emberi jólétet; az új szociálpolitikában már nem dominál egyedül a gazdasági elem, hanem a szociális elem is kellő hangsúlyozottsággal kerül előtérbe. Az új szociálpolitikában kezd egyre jobban érvényesülni a felfogás, hogy a szociális érdekeket a gazdasági érdek szolgálatában visszaszorítani nem lehet. (..)

A szociális mozgalom törekvései túlnyomórésben azonosak voltak a háború előtt és a háború után is, és mindvalamennyi abban a követelményben csúcsosodott ki, hogy a gazdasági élet öncélúsága helyett annak szociális céljai jussanak az egész vonalon érvényre. Ez a követelmény a háború utáni szociálpolitikában egyre jobban kezdett hangsúlyozódni, az igazi eredmény azonban elmaradt.

Az eredmények elmaradásának számos okai közül kiemelendő az, hogy sok helyen a mindenáron való alkotás kedvéért mellőzték a tényleges szükségletek figyelembevételét, a tervszerűséget, a szociálpolitika különböző munkaágainak egymással összefüggésben, következetesen való megvalósítását és sokszor ötletszerűen, a szükségletek logikus rendjének figyelembevétele nélkül keltek életre az alkotások. Másutt befejezetlen, hézagos intézményekkel találkozunk, ismét másutt a túlzások tömegével, amelyek a szociális mozgalom szempontjából egyáltalán nem indokoltak és szinte igyekeznek elhithetni, hogy minden szociális jelentőséggel bír, ami korlátozza a gazdasági életet.

Az új szociálpolitika azért sem tudta céljait kielégítő mértékben elérni, mert nem építették azt fel a szociális nevelés alapjára. Ez okozta azután, hogy a szociálpolitikai intézményeket éppen azok, akiknek védelmét hivatottak szolgálni, nem tekintették magukénak és ezzel magyarázható az, hogy a múltban a legtöbb szociálpolitikai intézménnyel bírt Németországban az igazi szociális eredmények sokkal kisebb mértékben jelentkeztek, mint pl. a kevesebb szociálpolitikai intézménnyel bíró, de azokat a szociális nevelés alapjaira építő északi államokban.

Az állami és társadalmi szervezetekben végbemenő nagy változások, amelyekkel ma olyan sok helyen találkozunk, túlnyomó részben a szociális feladatok helytelen megoldási kísérleteire vagy megoldatlanságára vezethetők vissza.

A különböző államok törvényhozásai nem látták, vagy nem akarták meglátni azt, hogy a viszonyok változása folytán a szociális mozgalom törekvései egyrészt olyan területeken is kívánnak megnyugtató sürgős megoldásokat, amelyeken a múltban a szükségletek nem jelentkeztek mai hangsúlyozottságukkal, másrészt a megoldások csak csiszolgatások voltak, felületeken mozogtak, a problémák gyökereihez nem nyúltak, a szociálpolitika igazi feladatainak megértése is hiányzott. Ezért a problémák terjedelme folyton nőtt, míg csak az összeomlás nem fenyegetett.

A régi és az új szociálpolitika után elkövetkezett a legújabb szociálpolitika kora, természetesen csak ott, ahol a teljes káosz kitorése előtt a konzekvenciát levonták. A legújabb szociálpolitika magyarázóinak felfogása szerint a bajok oka a múltban az volt, hogy a közgazdasági politika és a szociálpolitika egymástól teljes különállóságban alakult ki és egymással ellentétbe került. Ennek a helyzetnek

véget kell vetni, mert a közgazdasági politikai és szociálpolitikai célkitűzések között nincsen ellentét és számos író felfogása szerint: a legújabb szociálpolitikai törekvéseknek az a feladata, hogy a szociálpolitikát a közgazdasági politika egy funkciójává tegye.

(...)

A szociálpolitika alatt e legújabb értelmezésben azoknak az intézkedéseknek összességét értik, amelyek a közgazdasági politika feladat-tömegének keretében az embernek, mint munkafaktornak, különös érdekét szolgálják. És ebben az értelemben a legújabb szociálpolitikának feladata, hogy összefoglalja azokat a törekvéseket, amelyek minden egyes embert testileg és szellemileg abba a helyzetbe hozni képesek, hogy a közösség érdekében a legtökéletesebbet, a legjobbat tudja nyújtani.

(...)

A régi és az új szociálpolitika általában generális intézkedésekkel tevékenykedett, a különleges szempontok nem mindig érvényesülhettek, a legújabb szociálpolitika a speciális szükségletekhez is igyekszik bizonyos mértékben alkalmazkodni.

(...)

A múlt közgazdasági politikájának, mondjuk meg: a helyes útról leért közgazdasági politikájának törekvése az öncélú termelés és nem az ember érdekeinek szolgálatában állott, a szociálpolitika pedig éppen az ember érdekét hangsúlyozza ki és igyekszik ezt az érdeket a közgazdasági politika tengelyébe állítani. A mai krízist tulajdonképpen az eredeti hivatásától eltért és a kapitalizmus által öncéllá tett közgazdasági politikának és a szociális elvet érvényesíteni kívánó törekvéseknek birkózása okozza.

(...)

Természetesen a szociálpolitikának és a közgazdasági politikának egymáshoz való viszonyításában különösebben azok a szempontok jutnak kifejezésre, amelyek az embernek a termelésben való szerepével, a termelés társadalmi feladatainak miként való betöltésével és a gazdasági javak miként való elosztásával kapcsolatosak, tehát első-sorban materiális vonatkozásúak.

A szociálpolitika célkitűzése azonban sokkal tovább vezet és az erkölcsi és kulturális javakban való megfelelő részesedés biztosítása ugyancsak a szociálpolitika vonalába esik. Ide tartozik az egészségügyi politika, a népesedési politika és minden törekvés, amely az egyén és a közösség zavartalan boldogulását és fejlődését hivatott megvalósítani.

Az elmondottakból következik álláspontunk egész határozott kifejezéseként, hogy a legújabb szociálpolitika tekintetében érvényesülő felfogással szemben: a szociálpolitika nem a közgazdasági politikának egyik funkciója, hanem megfordítva: a közgazdaságpolitika a szociálpolitikának a funkciója. Bárhová nézünk, a valóságban a mai gazdaságpolitikára a szociálpolitika szempontjai nyomják rá a bélyegüket. Különben pedig a kérdést már ott eldöntöttnek kell tekinteni, amikor elismerjük, hogy a gazdasági élet célpontjában az ember áll.

A settlement szociális munkája*

Kérdezhetné valaki, lehet-e a settlementnek egyéb munkája is, mint szociális. Egyetemes értelemben jogosult a kérdés. A részletek kellő megvilágítása céljából azonban helyesnek látszott, hogy a settlement-tevékenységet a szociális törekvések keretébe tartozó egyes munkaágak szerint elkülönítetten is tárgyaljuk. Ez a körülmény indokolja azt, hogy a settlement szociális munkájáról a „szociális munka” megszűkített értelmezésében is szó essék.

A settlement és a szociális törvényhozás fejlődése

Érdekes tény, hogy a háború után, a Párizs környéki békeszerződések XIII. részében megalapozott és ennek nyomán életre hívott Nemzetközi Munkaügyi Szervezet tevékenységére a különböző államokban eddig még nem tapasztalt terjedelemben megindult szociális törvényhozás, amely a legtöbb helyen a szociálpolitikai és szociális gondozási intézményeknek egész sorozatát építette ki, a settlement-mozgalom irányában nem hatott elsorvasztóan, hanem inkább mindenütt a mozgalom terjedését, kibontakozását segítette elő. Pedig a mozgalomnak számos lekicsinyelője, számos hitetlenje volt még a szakemberek sorában is, akik ennek életjogosultságot csak addig engedélyeztek, amíg a közületi intézményes szociális védelem gyermekcipőben jár. Az események fejlődése az aggodalmaskodókkal szemben az ellenkezőt bizonyította be, t. i. azt, hogy a settlementre ott is éppen olyan elmaradhatatlan szükség van, ahol valóban a tökéletességre igyekvő megoldás a cél, mint ott, ahol a törvényhozás még nem ébredt kötelességeinek tudatára.

A settlement-mozgalom és a társadalmi jótékonyosság

A settlement-mozgalom ugyanis a társadalom szociális lelkiismeretének az eddig megtalált legtökéletesebb módon és keretben, céltudatosan organizált életreváltása és akcióba állítása. A settlement-mozgalom nyitott először teljes utat a társadalom szociális kérdés iránt érdeklődő részének, hogy a problémával a maga valóságában, keletkezési forrásánál szembenézhesen. Ez tette lehetővé a társadalom ténylegesen közreműködni kívánó erőinek nagyobb arányú, teljesebb kifejlődését, szemben az elszigetelt, sokszor ötletszerűen tájékozódó jótékonyossággal, amelynek hatása kevés életű, a múlt pillanattal együtt tűnik el s nagyon is hangsúlyozódik általa a társadalomnak részekre bontottsága, az adó és kapó közötti helyzetkülönbség s erkölcsi hatása: a megalázottság megszokása, a parazitizmus kitenyésztődése. A

*Ifjúsági Vezető, 1937. január—február, 56—58. old.

társadalmi jótékonyosság általában mindig az uralkodó réteg pozíciójának megtartását szolgáló biztosítószerep; a settlement-mozgalom: a társadalom legnemesebb erőinek összefogása, a tisztább, az igazságosabb, a tökéletesebb társadalom megvalósítása érdekében. Jövőépítő törekvések hatják át életének minden mozzanatát.

A jótékonytságot felkeresi az, aki igényt tart rá, a settlement nem vár erre, hanem maga megy el a bajok erjedőhelyére, nem vár a kérsre, hanem maga ajánlja fel szolgálatait.

A settlement és a szociális gondozás

A settlement-mozgalomnak a szociális munka keretében betöltött fő feladatköre: a gondozás. A gondozásnak egyetemes, valamennyi egyéni, családi és közösségi szempontjait figyelembe vevő keresztülvi-tele. A legnehezebb és teljes odaadást kívánó szolgálat, amely nem kiragadott életrészletekkel áll szemben, hanem magával az egész élettel.

A szociális munkában különös gyorsan mutatkozik meg az intézmények életrevalósága, vagy életképtelensége. A settlement-mozgalom tényezői nagyon jól tudják, hogy a settlement csak addig maradhat fenn, amíg az arra szorultak elismerik munkájának jelentőségét, nélkülözhetetlenségét, a szociális szükségletek kielégítése körül. Hogy tehát a settlement-mozgalom nemcsak él, de folyton fejlődik, bizonyíték arra, hogy tevékenysége addig még másként el nem látott, illetve megnyugtatóan el nem látott területeket ölel fel.

Sehol sem tapasztaljuk, hogy a közületi szociális gondozás különböző feladatait azzal az egységes szemlélettel oldották volna meg, amelynek révén az egyénen, a családon keresztül a társadalom vonatkozásában tudatosan előirányzott hatás még csak megközelítően is elérhető lett volna. Egyes részterületeken, rész megoldásokkal vannak részeredmények, de ezek az igazi, a teljes eredményektől még nagyon távol vannak. A gondozás ilyen értelmű eredményességének legfontosabb feltétele az, hogy a gondozottak tényleges helyzetét a maga valóságában meglássa. Ehhez nem elég az esténkénti érintkezés, hanem állandó kapcsolat és helybenlét szükséges amellet, hogy az őszinte szomszédsági viszony alapján teljes bizalmukat is bírnunk kell. Ez az állandó kapcsolat és bizalom nemcsak a problémák meglátásánál elmaradhatatlan, hanem a segítség keresztülvitelének minden mozzanatában, hiszen a gondozás elsősorban az ember belső erőinek felébresztése, öntudatosítása, táplálása és irányítása: a külső erők megfelelő kibontakoztatása érdekében. Hitetni csak az tud igazán, aki maga is hisz és akit méltónak tartanak arra, hogy higgyenek benne: ez a settlement-munkás sikerének titka.

A társadalom közreműködését a közület mindig igénybe vette a szociális védelmi munkánál és lehetőleg igyekezett azt szervezni. Gondoljunk csak a sok kísérlet között a szegényügy keretében alkalmazott elberföldi s egyéb módszerekre, amelyeknek használhatóságát éppen hosszú időn át való fennállásuk mutatja. A settlement-mozgalom a társadalomnak a szociális munkába való bekapcsolását ön maga szervezi meg s amikor abban a maga sajátos szellemét érvényesí-

ti, a munka keresztülvitelének egészen más jelentőséget ad és kikény-
szeríti azt a meghatározott hivatalos formák közül.

A settlement-munkában nincsenek kitaposott utak, kiegyenesedett
megoldási módok. Mindig újból és újból kell ezeket megtalálni és
mindig úgy, amint az adott tények követelik. Ez a folyton megújuló
életelevenség, ez a folyton akcióképes lendület és találékonyság tartja
távol a mozgalmat az elöregedéstől.

A settlement együttműködése

A settlement-mozgalom társadalmi elindíthatósága természetessé te-
si azt, hogy a különböző settlementek különböző irányzatokhoz tar-
toznak. Mégis, a közöttük való együttműködést és a munkamegosztás
létrejvetelét biztosítja célkitűzésük: a lehető legtökéletesebben és a
lehető legtöbbet akarnak szolgálni.

Az együttműködésnek és a munkamegosztásnak szerveznie kell
lennie, éppen azért, mert a settlement a közületi szociális gondozás
elmélyítésére, teljessé tételére, hiányainak, hézagainak pótlására, ki-
töltésére hivatott. Hogy pedig a gondozásban területi szempontból se
legyen megszakadás, elmaradhatatlan a settlement-hálózat teljes ki-
építése, ami azonban a társadalomnak a mozgalomba való nagyobb
arányú bekapcsolódását kívánja meg. A társadalomban megvan erre a
hajlandóság, különösen most, hogy az ifjúság körében olyan eleven
erővel tör fel a közérdekű szolgálat, a szolgálniakarás gondolata.

A settlement-munkások kiválasztása

A settlement-mozgalom eredményessége szempontjából azonban el-
maradhatatlan követelmény a settlementek közreműködő tagjainak
erős szelektálása. Mert a legjobb szándék mellett sem mindenki alkal-
mas a tényleges settlement-munkára. Ezt éppen most, amikor a ma-
gyar settlement-mozgalom terén olyan örvendetes fellendülés mutat-
kozik, nem lehet eléggé hangsúlyozni.

A settlement és a szellemi országvédelem

A settlement szorosan vett szociális feladatai közé tartozik még an-
nak az eltávolodásnak leküzdése, megszüntetése is, amely a nép egyes
rétegei és a hatóságok nagy része között sajnálatosan bekövetkezett.
Nemcsak magyar jelenség ez, hanem igen sok államban tapasztalható
a szakadás, amely természetellenes és súlyos távolabbi következmé-
nyekkel járhat.

A szellemi országvédelem kiépítése feltételezi az egységes nemzeti
közvéleményt és a nemzeti társadalomnak magatartásában is meg-
nyilvánuló közösséget. Nincsen intézmény, amely ezen a területen
többet tehetne, mint a settlement.

A néphivatalok szerepe a szociális védelemben*

Mind a megelőző, mind a segítő szociális védelmi munkában az egyént abban a szintézisben kell felfognunk, amelyet családnak nevezünk, azoknak a kölcsönhatásoknak eredőjében, amelyek a családtagok egyéni viszonyaiból és a családhoz való vonatkozásaiból kialakulnak.

A szociális gondozás feladata az, hogy azokat a házagokat, amelyek a társadalom egészével szemben egyetemes hatások elérésére irányuló szociálpolitika tevékenysége ellenére is jelentkeznek, a család szemszögéből, egyéniesített munkájával kitöltse. Ez a feladat pedig csak az összes adódó problémákat átfogó tevékenység mellett oldható meg, amelyben a szakszerűség minden tekintetben érvényesülhet.

A szociális gondozás területén ez idő szerint általában öt főcsoportra osztják a megoldandó munkafeladatokat: a gondozásnak a neveléssel, a lakásüggyel, a szorosan vett szociális vonatkozásokkal, a gazdasági vonatkozásokkal, végül az egészségüggyel kapcsolatos főcsoportjaira. Az egyes főcsoportok keretében folyó munka azonban nem lehet elszigetelt a többi főcsoportok munkájától, sőt, egyedül csak akkor lehet az eredményes, ha a különböző munkaágak egységes célzattal tevékenykednek, hiszen a szociális probléma összetett jelenség, átszöve a különböző jellegű vonatkozások tömegétől, és eredményes megoldás csak akkor várható, ha a különböző munkaágak keretében ez irányban tevékenykedő erők hatása közös célpontban találkozik.

A szociális gondozás egész területén állandóan kiütközik az egyének képtelensége arra, hogy a közösségi élet labirintusában tájékozódni tudjon, s hogy magatartását a közösség érdekeinek megfelelően irányítsa, igényeit és érdekeit a maga erejéből világosan felismerje és érvényesíthesse s jelentkező szükségleteinek kielégítésére a helyes utat megtalálja. Ennek a nagyon fontos problémának megoldására irányuló szándék vetette fel a néphivatalok intézményének gondolatát. (...)

A néphivatalok bármilyen elnevezés alatt is jelennek meg, alapjában véve a szociális gondozás intézményeként folytatják munkájukat és mint ilyenek, nélkülözhetetlenek, különösen abból a szempontból, hogy a szociálpolitikai törekvések intenciói valóban egyetemes hatással érvényesülhessenek.

Itt azután egészen széles távlat nyílik meg az intézményre váró feladatok tekintetében.

Az intézménynek különösen fontos szerepe van a munkásságnak a többi társadalmi rétegekkel való egyenjogúsítása terén, amidőn a törvényekét nem ismerő tömegek számára legalább bizonyos keretben lehetővé teszi az azok által biztosított jogok érvényesítését, amire kü-

*Társadalomtudományi Füzetek, IV. köt. 4—6. szám. Budapest, 1936. 23—30. old.

lönben tudatlanságuk és szegénységük miatt módjuk nem nyílhatnék, és így társadalmi helyzetük őket másodrendű állampolgárokká predestinálná.

Ez a visszaszorítottság azután azt eredményezi, hogy a nagy tömegek számára nem bontakozhatnak ki a szociális fejlődés eredményei a maguk teljességében és azok a törvényekben sokszor csak az írott málasztot, a szemfényvesztés eszközeit látják, melyekkel az uralkodó rétegek a szociális mozgalom erőteljes kibontakozását fékezni kívánják. Mert az emberi egyenjogúsítás mindaddig csak üres formalizmus marad, amíg a jog érvényesíthetése érdekében nem állnak rendelkezésre minden egyenjogúsított részére ugyanazok a társadalmi eszközök.

Ennek az érvényesítésnek nem csupán anyagi, de kulturális és szociális feltételei is vannak. Valamennyi feltétel megvalósulhatása összefügg az uralkodó rendszer erkölcsi színvonalával. A mai helyzet az, hogy az egyenjogúsított, de tulajdon nélküli néptömegekre „olyan bilincseket raktak, amelyek még jobban szorítják azokat, mint ahogy az egykori jognélkülieket kínozták köteleik”.

Az emberi lélek mélységeibe ható és onnan a társadalomba megtermékenyülten visszasugárzó kultúra egyetemes érvényesülése nélkül nem lehet szó igazi jogegyenlőségről. A kultúra a modern feudális-kapitalista rabszolgatartók legnagyobb veszedelme.

(...)

Az elmondottakból, logikus következményként, egészen természetes, hogy a szociális gondozás területén ez idő szerint általában megkülönböztetni szokott s egymással közös célkitűzésében összefüggő és haladó öt főcsoporthoz egy hatodik is tartozik, s ez: a jogvédelmi gondozás csoportja.

A néphivatalokat tehát a szociális gondozás szerveiként fogjuk fel, azonban funkciójuk igen nagy területen a szociálpolitikai törvényhozás intenciói érvényesülésének garanciájául is szolgál. Bizonyos, hogy a közösségi szellem általános érvényre jutása számukra is biztosítani fogja azt a szerepet, melyet eddigi kereteiken túl a közösség egész életére kiterjedő hatással betölteni hivatottak.

(...)

Népművelés és szociálpolitika*

A társadalom élete egyetemes jellegű folyamat, amelyben a különböző vonatkozások szintézisben olvadnak össze és ilyen módon kerül elénk az az egységes kép, mely a fejlődés, a tökéletesség jegyében módosul és változik tovább. Természetesen a fejlődés, a tökéletesedés tendenciája csak akkor érvényesülhet, ha a társadalmi életnek ezek a különböző vonatkozásai nem a vak véletlen, nem is az egyes érdekcsoportok egyoldalú szempontjai szerint alakulnak, hanem az alakulásban egyedül a társadalom egészének érdekeit szolgáló tervszerűség nyilatkozik meg. A tervszerűség biztosítására szolgál a társadalompolitika, melynek főbb területei az erkölcsi, kulturális, gazdasági és a szociális életmegnyilvánulásokhoz tartoznak. Minden társadalompolitikának bármely területen is tevékenykedjék, alapja a társadalomnevelés, a nemzetnevelés, vagy ahogyan általában nevezik: a népművelés.

A népművelés központi célja a nemzeti műveltségideál megvalósítása és ennek a nemzet életében való érvényesítése. A nemzeti műveltségideálhoz csak az a nemzet juthat el, amelyben a közösségi gondolat nem csak szavakban él, hanem munkáló valóság.

A teljes társadalmi atomizálódás mai korszakában aligha beszélhetünk nemzeti közösségről, de még az egyes társadalmi csoportokon belüli közösségről sem, s ha még tovább haladunk, meg kell állapítanunk azt is, hogy a családon belüli közösségi élet is katasztrófában van. Meglazultak mindenütt az összekötő kapcsok és a ma embere tehetetlenül, bénán áll ama problémák előtt, melyek megoldása nélkül a maga, a családja, a társadalma, a nemzete boldogsága csak ábránd marad.

A múltban a népművelés feladata az volt, hogy a tudománynak és művészetnek eredményeit népszerűsítsék, így akartak a szociális egyenlőség területén fennálló követelményeknek eleget tenni. Mint ennek az irányzatnak egyik képviselője mondta, mi úgy teszünk, mint a természet, amely a magokat mérhetetlen mennyiségben szétszórja és a sorsnak engedi át a döntést abban a tekintetben, melyik mag kél ki, melyikből lesz virág, melyikből fejlődik gyümölcs. A modern népművelési irányzat képviselői ezzel szemben azt hangsúlyozzák, hogy mi úgy teszünk, mint a kertész, aki vetés előtt a talajt megvizsgálja, vajon milyen mag számára legalkalmasabb az, aki a talajt a mag számára megmunkálja, hogy annak kikelését elősegítse, aki a legéletképesebb magokat kiválasztja és aki a kikelt virágokat aszerint ápolja, gondozza, amint ezeknek erre az ápolásra és gondozásra szükségük van.

*Részletek A társadalom élete kezdetű kéziratból.

Ez az ápolás és gondozás azonban nem egyedül az egyénért, az egyén érdekében történik, hanem annak a helyes cselekvő magatartásának biztosítása, kialakítása érdekében, amellyel az egyén a társadalomban a részéről megkívánt feladatok teljesítését természetes, önként értetődő kötelességként, a szolgálni akarás jegyében vállalja. Vagy amiként az északi népművelés területén érvényesülő felfogás tanítja: a népművelés feladata, hogy az egyénben tudatosítsa a maga belső és külső erőit s rávegye őt arra, hogy ezeket a maga érdekében akkor használhatja fel a legeredményesebben, ha a közösség szolgálatába állítja. A nemzeti műveltségideálhoz a szolgálat gondolatán, e gondolatnak az egyéni és közösségi élet minden vonatkozásában való érvényesítésén keresztül lehet eljutni. Nem a hatalmi erővel kikényszerített szolgálat az, amiről itt szó esik, hanem az önként, benső indíttatásból teljesített szolgálat, melynek általános érvényesülése mutatja meg azt, vajon a nemzet valójában eljutott-e az igazi közösség kiteljesedéséhez. Az ember társadalmi, szociális lényének fokmérője az a tény, milyen természetes örömet jelent számára életének folytonos áldozathozatala, a folytonos szolgálat a közösségért. Azt a körülményt, hogy a népművelési munka mennyire tökéletesen, vagy mennyire tökéletlenül teljesítette hivatását valamely nemzet életében, a közélet minden megnyilvánulása szinte kiabálja. A szociális probléma megoldatlansága arra mutat, hogy a népművelés még nagyon távol van az igazi eredmények érvényesülésétől. A szociális probléma eredményes megoldása csak olyan nemzet életében valósulhat meg, amely eljutott az igazi közösséghez. Mert a nemzet mint egységesség, a közösségi gondolon át jut el a helyes megoldás lehetőségéhez, amelyhez a szociális probléma által érintettek a maguk helyes, a közösségi gondolon alapuló magatartásukkal járulnak hozzá és teszik az eredményt teljessé.

Arra nézve, hogy a népművelés mit jelent egy nemzet életében, a leghelyesebb példákat a skandináviai államok mutatják, melyek erkölcsi, kulturális, gazdasági és szociális felemelkedése és virágzása a népművelés munkájából indult ki. Dánia az 1864. évben befejezett háború után mindenképpen a lejtő szélén állott. A káoszról a felemelkedéshez a népművelésen keresztül vezetett az útja, a nemzeti társadalomnak közösséggé való alakítása révén. Észak gazdasági és szociális felemelkedésének egyik legfontosabb tényezője, a szövetkezeti mozgalom, egyenesen a népfőiskolákból indult el, ugyancsak a népfőiskolákban alakult ki a hallgatókban a meggyőződés, hogy a gazdasági és szociális tekintetben való előrelépés feltétele a tökéletes szaktudás, és ezért az északi ifjú a népfőiskola után közvetlenül mindjárt a népfőiskola szomszédságában lévő mezőgazdasági szaktiskola növendéke lett. Íme a termelés eredményének tökéletesítése és növelése az egyik oldalon, a másik oldalon pedig a termelés eredményének legkedvezőbb módon való értékesíthetése biztosításához úgy jutott el a népművelésen keresztül.

Amikor a népművelés feladatát a nemzeti társadalomnak nemzeti közösséggé való nevelésében jelöljük meg, már sejtettük azokat a hatalmas és valóban emberfeletti feladatokat, amelyeket e cél érdekében megoldani kell. Nálunk bár a múltban igazi nemzeti közösségről aligha beszélhettünk, a nemzeti társadalom csoportjainak a különböző tényezők hatása alatt létrejött egységével úgy-ahogy mégis

számolni lehetett. Ma már e csoportokon belül is végzetesen halad az atomizálódás. E felelőtlen célkitűzések és az ezek megvalósítására alkalmazott módszerek sokadalma táplálja és teljessé teszi a zűrzavart, amely a nemzet egészséges és természetes fejlődését akadályozza. Az atomizálódásnak éppen úgy megvannak az erkölcsi, kulturális, mint gazdasági és szociális okai. Ez az atomizálódás éppen úgy katasztrofális a falun, mint a városban. Falun különösen vallási, politikai, gazdasági és szociális szempontok erősítik az elkülönülést. Sok helyen a birtok nagysága szerint különülnek el, sokszor aszerint, hogy nemesekről van-e szó, vagy nem nemesekről, ismét sokszor aszerint, vajon önálló birtokosok, vagy pedig munkavállalók állanak egymással szemben. Nem is szólva az atomizálódásnak arról a megdöbbentő fajtájáról, amidőn a mezőgazdasági probléma megoldatlansága miatt a faluról a városba özönlő tömegek szakadtak el az ősi földtől és a városokban gyökértelenek lévén, a társadalmi széttöredezettségnek váltak legkiáltóbb jeleivé. Magyarországon az 1930. évi népszámlálás adatai szerint az 1921—1930. évek között csaknem $\frac{1}{4}$ millió ember vándorolt fel falukból városokba. A városi lakosság élete hasonló képet mutat. Az atomizálódás az egyes társadalmi kategóriákon belül is olyan erőteljes folyamat, amelyet nem lehet tovább tétlenül nézni. Ezt látjuk a munkásságnál is, az alacsonyabb bérű munkáskategóriák (és ez a munkásság nagyobb tömege) egészen elkapcsolódott a normális munkabér-jövedelemmel bíró kategóriákból és halad a biztos proletarizálódás felé. A munkanélküliek tömegei a nyomortelepeken egészen külön társadalmat alkotnak, amely már nem akar visszatérni a normális életbe és teljesen a szociális parazitizmus karjaiba esett. A munkásszervezkedés területén egyre számosabb töredékorganizációval találkozunk. A vallási élet keretében az egyre elszaporodó szekták, a politikai élet területén öncélú jelszavakat hangoztató csoportok rombolnak. A szellemi munkásrétegek elkülönülésénél erősen hat szintén a szociális helyzetben fennálló különbség. Ezer és ezer szakító, tépő erő, amely munkál itten s amivel elsősorban a népművelésnek kell megbirkóznia. A népművelésnek kell megnyitnia a megújulás útját az emberek belső önrevíziója és benső újjászületésének megvalósítása révén. A külső, a környező élet válsága az ember benső válságának nyomán fakad ki és ezt a belső válságot kell megszüntetni ahhoz, hogy a külső megoldódjék.

Az északi népfőiskola*

A népművelésnek a maga igazi jelentőségében való intézményes felvirágzása, mint annak történetéből látjuk, csaknem mindig összefügg a nemzet életének válságba jutásával.

Ez a válság fakasztja ki a vágyat a szabadulás, a fejlődés, a felszárnyalás után, amelynek alapvető feltétele: a nemzet valamennyi tagjára kiterjedő, gyökeres, az ember benső és külső életét egyaránt átfogó népművelési munka.

(...)

Az 1864. évben befejeződött dán—német háború a kis dán nép minden áldozathozatala mellett is, ennek leveretésével végződött. Elvesztek a schleswigi területek, az özvegyek és árvák tömege siratta a neki legkedvesebbnek eltávozását.

Aki Dániában jár, unos-untalan találkozik a dán nép hatalmas erőfeszítésének emlékével. Az utcákon, a tereken, a múzeumokban ennek a hősi küzdelemnek száz és száz mementója szól hozzánk. A koldongi múzeumban, Jütland egyik legszebb, legpompásabb kis városában találjuk ezeknek az emlékeknek fő gyűjtőhelyét. A győzelmekben szerzett zászlók, ágyúk és sok egyéb hadiemlék elénk jeleníti a hősiességnek ama korszakát. Legmeghatóbb a Koppenhágában, a híres városházzal szemben lévő liget egyik szegletében elhelyezett szobor. Szakállas dán katona rohan előre, szuronyt szegezve, a hátán kapaszkodik a fia, aki nem tudván másként használni hazája ügyének, a kürtöt fújja utolsó rohamra. Tóth Kálmán „Előre” című versét juttatja ez a szobor mindenképpen a magyar szemlélő eszébe.

Az a kép, amelyet Dánia a háború alatt és a gyászos békekötés után mutatott, igen hasonlít a világháború utáni Magyarország képéhez. A veszteség nem törte meg Dániát, hanem inkább a rejtett nemzeti erők mind-mind kifakadtak, felbuzogtak és hatalmas munkával igyekeztek megvalósítani az eszmét, amelyet az akkor kiadott jelszó így fejezett ki: „Belülről kell visszaszereznünk mindent, ami kívül elvesztett!”

Az az állam, amelyre legjellemzőbb volt a mondas, hogy a dán úr barátaival angolul társalgott, a szerelmesével franciául levelezett, a kutyáját németül idomította és csak a szolgájával beszélt dánul, a népfőiskolák munkája nyomán Európa legegységesebb, legnemzetibb államává vált és a világháború után egyetlen kardcsapás nélkül, népszavazás útján visszanyerte az elvesztett schleswigi területek tekintélyes részét.

A jelszó, hogy belülről kell visszaszerezni mindazt, ami kívül elveszett, belemarkolt a dán ember lelkébe. A bizakodás egyre szélesebb rétegek körében vált élő valósággá. Csakhamar a nemzet jobbjai egy táborban állottak, megindult a munka amelynek célja: a népkultúra általánossá, gyökeressé tétele útján Dánia belső egységének megvalósítása s az egységbe fogott nemzeti erőknek az ország erköl-

*Szociális Traktátusok, I. sorozat 5. szám. 1941. 5—45. old.

csi, kulturális, gazdasági és szociális fejlődése szolgálatába állítsa.

Mert az elkapcsolt területeknek harc útján való visszaszerzésére remény nem lehetett, bármilyen háborús kaland még az ország megmaradt részét is pusztulással fenyegette. Ellenben a nemzeti benső újjáéledése által még történhettek csodák.

A befelé irányuló teendők mellett kifelé is igen fontos feladatok vártak Dániára. Az elszakított területeken élő dánoknak a nemzet számára való megtartását is biztosítani kellett. Az új dán—német határon egymás után létesültek az erődök, de nem mogorva kőfalakkal, ágyúrésekkel, hanem kedves, csinos épületek, az erkölcsi és a szellemi élet erődjei: a népfőiskolák. Ezeknek az elszakított területek felé kisugárzó hatása volt az anyaország kinyújtott karja az elszakított részekben lakó dánok felé. Mindegyik népfőiskola világitótorny is volt, hogy a nagy idegen tengerben elmerüléssel fenyegetett dánok számára megmutassa a haza felé vezető utat.

A dán nép legkitűnőbb nevelői egymással versenyezve cserélték fel a kényelmes városi életet a népfőiskola-vezetői nehéz hivatással, hogy a határmenti lakosság erkölcsi, kulturális, gazdasági, szociális és politikai megerősítésének alapjait megépíteni segítsenek.

(...)

A dán népfőiskola az élet iskolája lévén, tananyaga és munkamódszere az élet megismerését, megértését és öntudatos alakítását szolgálja. Elsősorban minden hallgatóban tudatosítani igyekszik a maga egyéni értékeit, ami azért fontos, mert a legtöbb fiatalember erőki-fejtését a kevesebb-értékűség érzése akadályozza meg. E tudatosítás után következik megmutatása az értékek helyes felhasználásának, ami számukra az életben való eligazodás s a megfelelő aktív és passzív magatartás képességét biztosítja.

Nagyon sokat foglalkoznak a népfőiskolákban az élet tényeinek, eseményeinek kritikájával. A helyes értékelni tudás az ember helyes magatartásának alapja. Ehhez semmiképpen sem lehet száraz adatok, elvont ismeretek erőszakolásával eljutni. Minden népfőiskolai tantárgy az élet egy-egy oldalának megismerési és élési alkalma. A munka, természetesen, tanterv szerint történik, de mégis, ennek keretében a tanító és a hallgatók az anyagot mindig azzal kapcsolják, ami él bennük, probléma számukra s ami érzés- és gondolatvilágukat foglalkoztatja. Tehát a népfőiskolai munka mindig változatos, színes, új érdeklődést keltő, aktuális.

(...)

A népfőiskola nemcsak az erkölcsi és kulturális, de a gazdasági és szociális újjáébredés ügyének szolgálatában indult meg. E feladatok szorosan összefüggenek egymással és egyik ágazat virágzása feltételezi a másikat. Ennek a ténynek ismeretében úgy alapozták meg a munkát, hogy a népfőiskolából kikerültek nemcsak felébresztett és felvilágosított emberek legyenek, de irányítást, indíttatást, képességet nyerjenek életpályájuk, társadalmi helyzetük helyes megalapozására, alakítására.

(...)

Az is figyelemreméltó tény, hogy a dán szövetkezeti mozgalom megteremtésének gyökerei ugyancsak a népfőiskolákhoz vezethetők vissza. A népfőiskola, mikor felnyitja az ember szemét saját belvilágának és a külső tények meglátására, rávezeti őt arra, hogy a saját

maga érdekét is legjobban a közösség szolgálatán át érvényesítheti. A népfőiskola az eszményi embert a közösségi emberben látja. De ez az ember nem a külső nyomás, közületi erőszak alapján elnyomított, ún. „társadalmiasított” ember, hanem képességeiben kibontakozott egyéniség, önmagát önszántából a társadalomnak alárendelő erkölcsi lény, akinek meggyőződése, hogy az ember életének célja a közösségi szellemmel telített társadalom egyetemes érdekeinek előbbrevitele és mindenki annyit ér Isten előtt is, amennyit segített a társadalomnak ebben a vonatkozásban. De a legfőbb erkölcsi követelmény itt a kényszernélküliség, az önkéntesség, a benső indíttatás.

A közösség utáni vágyakozást tehát nem szabad itt adleri értelemben a „csordaösztön hatásának” tekinteni. A csordaember mások parancsára vár és annak alapján cselekszik. A népfőiskolából kikerült ember önmagának parancsol és önmagának engedelmeskedik.

Sören Kierkegaard írja, hogy az a kutya, amelyet két lábon járni veréssel, fenyegetéssel, vagy csalétekkel tanítottak, mikor bemutatja tudását, járás közben mindig csak arra a pillanatra gondol, amikor ismét a földön lehet mind a négy lába. Az emberek nagy része számára a keresztyénség is csak ennek a külső kényszernek való engedelmességet jelent, s mihelyt e kényszer megszűnik, ismét a régi négy lábúak lesznek. Ilyen a külső kényszerrel kollektívvé gépesített ember.

A népfőiskola, amikor kialakította a közösség felé önmaga benső vágyakozásából törekvő s amellett egyéniség-embert, megteremtette a szövetkezeti munka alapfeltételeit is. A szövetkezeti mozgalom csak ott tudott rendeltetésének megfelelő eredményeket felmutatni, ahol a hozzá csatlakozók átalakult bensőségű emberek voltak. A szövetkezet maga csak külső keret maradt mindenütt, anélkül, hogy valamennyire is előbbre vinné a társadalmat, ahol a tagoknak együttműködésében nem nyilvánul meg az önmaga értékeit önszántából a közös cél szolgálatába állító és ez értékek jelentőségét igazságosan mérlegelni tudó ember szelleme. Egészen pontosan kimutatható, hogy az északi — eszményi — szövetkezeti mozgalom megalakító és felvirágoztató tagjainak túlnyomó része s általában mindazok, akiknek közreműködése annak alapszínét megadja, a népfőiskolák hallgatói voltak és azokban alakultak ki szövetkezeti emberekké.

(...)

Egy szociális munkás emlékiratai*

Az újpesti barakktelep

Az újpesti volt katonai vonatszertár barakkjaiból az első világháború után szükséglakásokat létesítettek, abból a célból, hogy oda azokat a munkanélkülieket telepítsék, akik keresethiány miatt, lakbérüket fizetni nem tudván, rendes lakásukból bírói úton kilakoltattak. Ezek a barakkok fából voltak és meglehetősen rossz állapotot mutattak, telve poloskával, patkánnyal és bizony, ha járvány ütött ki, mindig itt mutatkoztak az első betegek. Főként a tifusz volt az, amely ezen a különösen tisztátalan helyen gyakran jelentkezett.

Az Egyetemi Szociálpolitikai Intézet külön kirendeltséget létesített, kezdeményezésemre, bár nagyképű a „kirendeltség” kifejezés, mert a kirendeltség szerény személyemből és pár önkéntesen vállalkozó lányból és asszonyból állott. A szegény emberek számára ingyenes jogi tanácsadó irodát, népkönyvtárat szerveztünk, valamint a Vajkai Júlia és Rózsi vezetése alatt álló munkaiskolával szoros együttműködésre léptünk. Az a munkaiskola az Angol Gyermekektől Szövetség magyarországi szervének alkotása volt és a Vajkai testvérek nagy szeretettel végezték ennek keretében munkájukat, melynek fő célja volt a gyermekeknek és fiatalok számára a zülléstől való megmentése.

Elsősorban a lánygyermekekre kellett gondolni ezen a telepen, ahol különösen sok volt a munkakerülő cigánylegény, ezek azután igyekeztek maguknak a lányok között áldozatokat szerezni.

Abban az időben az iskolatörvény úgy rendelkezett, hogy a gyermekek a kötelező mindennapi iskola befejezése után még ismétlőiskolába tartoztak járni. Ismétlőiskolai elfoglaltsága pedig csak a hét két napján volt az ilyen gyermekeknek, míg a többi napjuk minden elfoglaltság nélkül telt el, s így ezeken a napokon, amennyiben szüleik házi munkával lekötötték nem tudták őket, a gyermekek elfoglaltság nélkül ténferegtek, tehát az elzúllásra az adott környezetben különösen nagy volt a lehetőségük. A munkaiskola az ilyen gyermekeknek kívánt foglalkozási lehetőséget biztosítani, az ismétlőiskola szorgalmi idején kívül eső időben és főként textilmunkára készítette a lányokat elő, akik azután könnyen tudtak az újpesti textilüzemekben elhelyezkedni, hiszen az alapismereteknek már birtokába jutottak.

Ennek a munkaiskolának a helyiségében, amely olyan fabarakk volt, mint a többi, rendeztük be a Néphivatalt és a népkönyvtárat, amely két intézményünk csakhamar igen látogatott lett. A barakktelep minden problémája elének került itt és módunkban állott a nyomor legmélyebb rétegeibe is beletekinteni. Mindig nagy mulasztásnak éreztem azt, hogy barakktelepi munkámról nem vezettem naplót, mert az a szociális kutatók számára igen sok tanulságot jelentett volna.

* Részletek Hilscher Rezső kéziratban maradt visszaemlékezéseiből.

Pár alkalommal velem járt kint Ligeti Mária is, Ligeti Miklósnak, az „Anonymus” szobrásának leánya. Neki köszönhetem, hogy a barakktelep fiatalkorúit is sikerült munkámba bevonnai. Ezek a fiatalkorúak 16—20 év körüli suhancok voltak, akik egész napjukat kártyázással és a barakktelepet körülvevő mezőn való hentergéssel töltötték. Ezek minden közeledésemre fenyegetően léptek fel, már a távolból kiabálták, hogy hagyjam őket békében, nincsen rám szükségük. Az volt a benyomásom, hogy cigánykaraván-szerű összeülésük közben betöréseket és más bűncselekményeket beszéltek meg és ezért volt az, hogy távol tartottak gyülekezési helyüktől.

Ligeti Mária, aki közgazdasági egyetemi hallgató volt, kitűnő akrobata is volt és a legkülönbözőbb, zsonglőri mutatványokhoz is értett. Kiválasztottunk a barakktelep melletti mezőn egy helyet, amely elég távol volt a fiatalkorúak helyétől, de ahová még azok elláthattak és megfigyelhették, mit csinálunk. Ligeti Mária a kisebb gyermekeket hívta mindig össze és megtanítani igyekezett azokat is a saját akrobatikus ismereteire. Egészen csodálatos tehetségekre akadt a kis lurkók között, akik pár próbálkozás után utána tudták csinálni a legnyaktörőbb mutatványokat. A messzebb lévő fiatalkorúak egyre jobban kezdtek felénk figyelni. Lassankint egymás után emelkedtek fel ülő, vagy fekvő helyzetükből és közeledni kezdtek. Nemsokára a helyszínre érkeztek és kérték Ligeti Máriát, mutassa meg nekik is, hogyan kell a halálugráshoz, meg más egyébhez a lendületet venni. Így lassankint bekapcsoltuk ezeket az elérhetetleneket is munkánkba és sok eredményt tudtunk a velük való foglalkozásban elérni.

De visszatérek a már említett munkaiskolára. Az ugyancsak Angyalföldhöz tartozó Madarász-telepen sikerült a fővárostól egy egykori óvodaépületet munkaiskola céljára megszerezni. Egy lelkes leány- és asszonytársaság, amely Somogyi Sándor szobrászművész körül csoportosult, vállalkozott arra, hogy az egykori óvodaépületben megvalósítandó munkaiskola anyagi szükségleteit biztosítani fogja, valamint segédkezik a munkaiskola körüli teendők ellátásában. Ennek a munkának valóban sok öröme volt. Megindítására az a jelenet adott okot, mely előttem egy alkalommal lejátszódott.

A vonatsertári barakktelep lányok részére fenntartott munkaiskolájában ugyanis megjelent előttem az ismétlőiskolás fiúknak egy csoportja, elmondván, hogy a lányoknak van a textilszakmára előkészítő munkaiskolája, a fiúkkal pedig senki sem törődik. — Hát a fiúk kutyák? — kérdezték felháborodva. Megígértem, hogy megteszek mindent az érdekükben. Erre következett be a Madarász-telepi munkaiskola létesítése, amelyben vasipari, bőröndösipari és faipari szakba kívántuk bevezetni a fiatalságot.

A főváros előzékenyen vállalta az ipari szakoktatók rendelkezésünkre bocsátását és azok fizetését, míg a többi szükségletéről a Somogyi Sándor szobrászművész körül csoportosult nők vállalkoztak.

A munka meg is indult hamarosan, majdnem száz ismétlőiskolás részvételével, akik nagyobbára olyan gyermekek sorából rekrutálódtak, akik már voltak tanoncok, de a próbaidő alatt nem váltak be és a munkáltató nem használhatta őket.

Ugyanis az a tapasztalatom volt, hogy a nyomortelepek ideges, tömeglakás légkörében, ahol a szülők között állandó a veszekedés és a

szeretlenség, a gyermekek túlnyomó része is ideges. Ezek idegességük miatt, ha tanoncoknak mentek nem tudták helyesen még a munkaeszközöket sem megfogni és általában ügyetlenül állottak a munkafeladatokkal szemben. Ezért elhatároztam, hogy orvos, pedagógus, szociálpolitikus, közgazdász és ipari szakoktatók együttműködésével kísérelem meg a feladat megoldását, vagyis azt, hogy ezeket a szakmunkára jelenleg nem minősített gyermekeket szakmunkásokká neveljük, hiszen a szakmát nem tanult munkások nagy száma miatt ezek sorában erős volt mindig a munkanélküliség és ezeknek a szakmunkásokénál jóval alacsonyabb munkabére szociális életszínvonalukat is mindig a legalacsonyabb mértéken tartja. Emellett, még a szakmabeli előkészítésen kívül, a szociális nevelés eszközeivel a társadalmi szolidaritás szempontjait is igyekeztünk életükben érvényesíteni.

Igy például egyik fiúnak nagyanyja, ki a barakkban velük együtt lakott, állandóan a földön aludt, mert nem volt neki ágya. Fellelkesítettem a fiúkat, hogy szerezzünk meglepetéses örömet a nagymamának. Az asztalosműhelyben elkészítjük majd az ágyát és mikor a piacra megy bevásárolni, beállítjuk a szobájába és az ablakon át meglessük, mit tesz akkor majd, ha az ágyat eddig a földön lévő fekvőhelye fölött megpillantja. Kimondhatatlan öröm fogta el a fiúkat és az ágy elkészült. A nagymama sírva fakadt, mikor meglátta az ágyat, meg a rajta lévő cédulát, melyen azt olvashatta, hogy az ágy az ő tulajdona.

Igy készítettünk bölcsőt, hintalovát, fürdetőteknőt a nyomortelepek gyermekei számára, így javítottuk meg a gyermekek iskolatáskáit, az asszonyok, lányok kiegészítőit, az ajtók zárait és más egyebeket.

A gyerekek versenyeztek abban, ki tud közülük előljárni a munka általi örömszerzésben. De emellett az a fontos eredmény is jelentkezett, hogy megtanulták és megszerették a munkát, és megtanulták, hogyan kell a szerszámmal bánni.

Egyszer a Ganz-Danubius Hajó- és Gépgyár egyik munkavezetőjével találkoztam és beszélgetés közben szó került a mai tanoncokra. A művezető panaszkodott amiatt, hogy hónapok óta nem tud olyan tanonchoz jutni, aki csak némileg is megfelelné neki. Kérdezte, hogy nem volna-e ismeretségem körében ilyen fiú. Nem szóltam neki semmit a munkaiskoláról, hanem megemlítettem, hogy küldök hozzá valakit, aki bizonyára beválik majd munkahelyén. És másnap valóban elküldöttem egyik kis pártfogoltunkat. Pár nap múlva megjelent lakásomon a művezető és lelkendezve beszélt el, hogy milyen nagy-szerű tanoncjelöltet küldöttem és kérdezte, hogy nem tudnék-e másokat is ajánlani, mert a kollégái mind ostromolják őt ilyen gyerekekért. És hamarosan kiürült a munkaiskola. Meg kellett szüntetni azt, mert nem volt már a nyomortelepen elhelyezetlen csavargó fiú.

Egy kispesti nyomortelep

A Kisanyák Iskolájának vezetője: Baloghy Mária említette nekem, hogy az iskolájába járó lányok szeretnének gyakorlati munkát végezni valamelyik nyomortelepen, főként gyerekekkel szeretnének foglalkozni. Ismertem a lányokat, mert a gyárgondozónői tanfolyamon a szociálpolitika tárgyat adtam elő és az előadások után rendszerint bementem a Kisanyák Iskolájának szemináriumába, ahol a lányok pedagógiai

dolgozataikat olvasták fel. A dolgozatok bírálata alkalmával én is többször hozzászóltam és így a lányok sokszor fordultak hozzám kisebb kérdésekkel. Vállaltam azt, hogy gondoskodom megfelelő munkahelyről és a munkában magam is részt veszek. Pár nap múlva az egyik lány uzsonnát rendezett, ahová társaival együtt engem is meghívott. Ugyanazon a napon délelőtt Kispestre mentem egy újonnan alakult nyomortelep megtekintésére, amely a Lipták gyár és a zsidó temető között terült el egy csupasz területen. Megdöbbenő helyzetet találtam. Kilakoltatott munkanélküliek, akik nem tudtak még hatósági szükséglakáshoz sem jutni, maguk gondoskodtak elhelyezésükről oly módon, hogy lejáratot ástak egy létesítendő föld alatti barlanghoz, majd a mélyből, a föld kihányásával üreget nyitottak, melyet tovább tágitván négyszög alakú föld alatti szoba nyílt meg előttünk. A talaj agyagos volt és így nem omlott be a felső réteg, amelyet aztán deszkákkal és gerendákkal — melyeket valahol nem egészen rendes úton szereztek — kitámasztottak. Mikor tehát az ember puszta területen járt, a lakások tetején járt. Ide azután a tágas lejáraton át lehordották bútoraikat és berendezéseiket az új élethez. A helyzet azonban az volt, hogy ha eső esett nagyobb mennyiségben, a víz a lakásokat elöntötte és ilyenkor vízben járt a család. Ha nagyobb zápor keletkezett, az asztal tetejére vagy az ágyra kuporodtak, ha nem akartak a hideg vízben megfázni. Egészen ürgesorban éltek. Lehanggoltan mentem el az uzsonnára és elmondottam, hogy nagyon nehéz munkaterületet ajánlok, de ha mellém állnak minden erővel, olyan eredményt fogunk elérni, amely mások, sőt a hatóság számára is példát mutat arra, hogyan kell az ilyenféle feladatokat megoldani.

A lányok vállalkoztak a munkára és helyeseltek nekem, amikor azt mondtam, hogy engem könnyen megoldható feladatok nem ambicionálnak, csak a nehéz problémák megoldása elégít ki. Meg is egyeztünk abban, hogy másnap találkozunk az Üllői úton a Mária Terézia laktanya előtti villamosvégállomáson.

A lányok pontosan eljöttek és alig várták, hogy megérkezzünk, mert azt tartották, hogy túlságosan sötéten vázoltam előttük a helyzetet. Csupa igen jómódú család gyermeke tartozott a csoporthoz, volt olyan is, akit mindig komorna kísért és aki nem is mondtotta meg családjában, hogy hová készül kimenni, hiszen nem engedték volna el semmi esetre sem. Mikor kiértünk a kérdéses helyre, a lányok egészen kétségbeesetten látták a helyzetet. Ilyen viszonyok között élő emberekről még sohasem hallottak. Mindjárt felbuzdult a segíteni akarás valamennyiben. Rájuk hagytam, hogy melyik miként gondolja a segítséget. Mikor hazafelé mentünk, mindjárt megállapodtunk útközben, hogy másnap újból kijövünk, mert itt nem lehet egy percig sem várni, hiszen novemberben jár az idő és mi lesz majd itt télen. Mánap ismét ugyanott találkoztunk, ahol az előző napon. A lányok valamennyien csomagokkal jöttek, mert mindegyik kiválasztotta magának azokat a családokat, melyeket gondjaiba venni szándékozott. Kint a gödörlakásokban azután elosztották az ajándékokat. Ruhák, szvetterek, cukor, zsír és hasonló dolgokat hoztak és nagy örömet szerzett mindez pártfogoltjaiknak. Hosszasan elbeszélgettünk az emberekkel és a gyerekekkel, majd megigértük nekik, hogy hamarosan hallani fognak rólunk. Még Kispesten betértünk egy kisvendéglőbe, ahol meleg teát ittunk, mert ködös volt az idő és a nedves hideg átjárta csontjainkat.

Itt azután megkérdeztem a lányoktól, hogyan vélekednek a segítség módjáról.

A feleletek naívak voltak és az akkori hivatalos szellemhez alkalmazkodók: mindnyájan rendszeres segítségnyújtással gondolták a feladatot elvégezhetőnek. Ekkor megmagyaráztam nekik, hogy nem ez az igazi segítség, hanem az, hogy valamennyi családot először rendes lakáshoz kell juttatnunk, az embereknek munkát szereznünk és a gyermekeket, legalább arra az időre, míg leromlott szervezetüket valamennyire is feljavítjuk, a magunk által létesítendő napközi otthonban fogjuk gondozni, ahol kiadós táplálékot is nyújtunk számukra. Megmagyaráztam, hogy az a szerencsénk, hogy csak harmincegy családdal van dolgunk, mert ha többen lennének, akkor aligha győznénk ezt a feladatot a mi szerény anyagi eszközeinkből.

A lányok helyeseltek és mindjárt számításokat is végeztünk, mennyi szükséges tervünk megvalósításához. Elég nagy összeg jött ki, de a lányok vállalták és azt is vállalták, hogy szüleik segítségével a férfiakat elhelyezik valamelyik kispesti, vagy oda közel lévő üzemben, s hogy a napközi otthonban a gondozási és főzési munkát fél éven át teljesítik. Ezt a félévi napközi otthoni gondozást a gyerekeknek nemcsak azért vettem számításba, hogy a gyermekeket felhízlalhassuk, hanem azért is, hogy családjukat az élelmezés költségeitől erre az időre mentesítsük, hogy ezalatt nagyon gyéren ellátott háztartásukat kiegészíthessék edényekkel, evőeszközökkel, tányérokkal és lepedőket stb. beszerezhessenek. Miután kérdőíven felvettük a családok helyzetét, szükségleteiket, és mindegyikről tiszta képünk volt, megkezdtük a lakáskeresést. Az volt a meggyőződésem, hogy valamennyi családot egymástól lehetőleg minél távolabbi lakásban kell elhelyeznünk, mert ezek már mind megtámadott életű és a szociális parazitizmus útján elindult emberekből állván, egymás rossz hatásától mentesítendőknek látszottak és az egészségesedés útját egészséges, józan és örömmel dolgozó emberek közé való helyezéssel láttam a legtökéletesebben biztosíthatónak. Így is történt. Harmincegy lakást béreltünk ki Kispest legkülönbözőbb részein, derűs kinézésű, tiszta házakban és fél évre kifizettük valamennyi család lakbérét előre. Ezt is kétféle okból tettük. Az egyik az volt, hogy a háztulajdonosok egyike sem lett volna hajlandó lakbértartozás címén kilakoltatott családokat befogadni, ha csak biztosítékot nem nyert arra, hogy a lakbérhez valóban hozzájuthat, másrészt, hogy fél évig a család lakbérrel ne legyen megterhelve és az előbb említett szükségleteinek beszerzését számára még jobban megkönnyítsük. A családok lakásaikba pár nap alatt beköltöztek és ugyancsak pár nap alatt, részben a lányok és egész kis részben a magam utánajárása révén a családok férfi tagjai munkához jutottak. A gyermekeket — csecsemők nem voltak egy családban sem — azután a magunk által létesített napközi otthonban helyeztük el. Erre a célra kibéreltünk egy három szobából és konyhából álló kertes házat és azt, persze szerényen, berendeztük úgy, hogy a lányok hazulról hoztak el otthon már nem szükséges és többnyire már padláson levő bútorokat. Egy közeli fűszeresnél, hentes- és mészárosnál, tejszarnokosnál és péknél bizonyos összeget befizettünk és így folyószámlaszerűen vásároltuk meg az élelmezéshez szükséges dolgokat. Tüzelőről is gondoskodtunk. A lányok vállalták a gyermekek gondozását és a háztartás

vezetését. Természetesen ahhoz is vettek maguknak fáradságot, hogy a családokat otthon is meglátogassák.

Igen, azt is meg kell említenem, hogy a harmincegy családfő között találtatott egy falusi származású ember, aki azt kérte, hogy ne gyárban helyezük el őt, hanem szerezzünk neki egy szekeret, amellyel fuvarozhat, mert azelőtt is fuvaros volt és november lévén a téli tüzelő fuvarozásával annyit tud keresni még a legközelebb belátható idő alatt, hogy még egy kocsit és még egy lovat is tudna magának szerezni. Mert azt nem említettem meg az előbb, hogy ez az ember a föld alá megmaradt, igen rossz állapotban lévő öreg lovat is bevitte és ott együtt laktak ezzel az állattal. Megtettük a kívánságát és megvettük a kocsit, a lónak pedig kibéreltünk egy pajtát, szintén fél évre megfizettük a csekély bért és egy hónapra szükséges abrakot is vásároltunk a ló számára. Ez a lovas ember beváltotta a hozzá fűzött várakozásainkat. Szorgalmasan fuvarozott a télen és valóban megvette a második kocsit és a lovat, amellyel fia járt fuvarozni.

A napközi otthoni munka igen szépen folyt. A lányok igazán kis anyák voltak, és hamarosan rendbehozták a többnyire kiütéses, elhanyagolt gyermekeket, akiket az egyik lánynak akkor a kispesti Hoffher és Schrantz gyárban gyári orvosként működő férje minden második napon megvizsgált és a szükséges orvosi eljárást elvégezte velük kapcsolatban.

Az óvodás kort be nem töltött és az óvodáskorú gyermekekkel a lányok egész napon át maguk foglalkoztak, az iskolába járó gyermekek pedig az iskolán kívüli idejüket töltötték nálunk és a lányok gondoltak arra is, hogy azok iskolai feladatukat megtanulják. Kevés munkában volt ennyi öröm, mint ebben a kispestiben. Mikor a fél év letelt, a családok valamennyije rendes kerekvágásba jutott és boldog, napsugaras lett az életük. Még három, négy év múlva is rendszeresen meglátogattuk őket és foglalkoztunk velük, sőt, ha valamilyen problémájuk volt időközben, bejötte valaki Budapestre lakásunkra és itt beszéltük meg velük a teendőket. A harmincegy család közül egyetlenegy csúszott vissza a nyomorba, mert a családfő ivó társaságba került és hiába kíséreltük meg őt jó útra téríteni, csak ígerte a javulást, de végleg letört és vele együtt a család is.

Kispesti munkánk példamutató volt a hatóságok számára és többször hangsúlyozódott illetékes helyeken is, hogy így kellene valamennyi nyomortelep felszámolni, de mikor tevére került volna a sor, minden maradt a régiiben.

Szociális munka a néphivatalban

Emlékszem, egyszer egy asszony jött hozzám, akinek több gyermeke volt, és elmondta, hogy a férje piaci árus. Nemrégiben észrevette, hogy férjének valami nemi betegsége van, mert titokban otthon kezeli magát. Ezért ő nem hajlandó vele érintkezni, csak akkor, ha a nemibeteg-gondozó megállapítja róla, hogy egészséges. (Akkor még ugyanis nem volt hatályban a nemi betegek kötelező gyógykezeléséről szóló törvény.) Nemibeteg-gondozónk — kérésemre — behívta a gondozónő útján az embert vizsgálatra, de az brutális szavak kíséretében kiutasította a gondozónőt. A férfi és a nő között pedig teljesen elmergese-

dett a helyzet. A nő nem akarta, hogy férje közeledjék hozzá, a férj pedig addig nem akart háztartási pénzt adni az asszonynak. Így a nő is, gyermeke is, nélkülöztek. A gondozónő nem volt hajlandó még egyszer a férfihez kimenni. Az asszony kérésére én vállalkoztam arra, hogy beszéljek a férfivel. Kimentem a piacra, a standjához és elmondtam neki, miért jöttem. Rámförmedt, az arca egészen kigyulladt a dühtől. Kikérte magának, hogy mások beleártsák magukat az ő családi ügyébe, és hátat fordított, miután jól kigorombáskodta magát.

De nem tágitottam. Azt mondtam neki, hogy engem a szeretet hozott ide, az ő iránta és a család iránt érzett szeretet és akármilyen gromba is lesz velem, máskor is el fogok ide jönni és megkísérlem jó belátásra bírni, hiszen baja csak súlyosbodhat és akkor már késő lesz az észretérés.

És a csoda megtörtént. Durva, de engedékenyebb hangon kérdezte, hogy hová kell mennie vizsgálatra és mikor lenne az legalkalmasabb. És a megbeszélte időben valóban eljött; kezelés alá is vették. Mikor meggyógyult, együtt jött el a feleségével és bocsánatot kért tőlem, megköszönvén, hogy akkor nem tágitottam.

Bizony, tizenharmadik emberek voltunk az asztalnál majdnem mindig, munkánk kezdetén. Különösen a néphivatal munkája révén támadt settlementünknek sok ellensége. A hatóságok ugyanis, amelyeknek határozatai, intézkedései ellen jogorvoslatot készítettünk a hozzáfordulóknak és rámutattunk pártfogoltjaink jogaira, igazságára, ellenük irányuló támadásnak tekintették közbelépésünket és ahol lehetett, ütöttek rajtunk. De a felsőbb hatóság igazat adott a fellebbezéseknek, mert csak igazságos ügyet vállaltunk, s ha valaki jogtalan kívánsággal jött, szépen megmagyaráztuk ezt neki és megnyugtattuk őt, hogy ha majd jogos panasza lesz, nyugodtan eljöhet és igazságához juttatjuk. De lassankint rájöttek a hatóságok, hogy munkánk az ő számukra is hasznos, leveszi a vállukról a munka egy részét, amikor ahelyett, hogy a felek kérelméről jegyzőkönyvet kellene felvenniök és közreműködniök a szükséges okmányok, igazolványok megszervezésében, mi megírjuk a kérvényeket és azokat a szükséges mellékletekkel felszereljük s nem kell egy ügyben többször is beidézni a felet, és tölteni vele az időt feleslegesen. Igen tekintélyes munkabért is takarítottak meg pártfogoltjaink azzal, hogy hozzánk fordultak, hiszen mi a késő esti órákban tartottuk hivatalos óráinkat, munka utáni időben, s az elkészített beadványokat is mi kézbesítettük, tehát ezért sem kellett munkát mulasztaniok. Így azután lassankint megszeliidültek irányunkban a hatóságok és elértük hamarosan azt, hogy minden komplikáltabb ügyet hozzánk küldöttek elintézés céljából.

Egy ilyen esetet is felemlítek. Löwy Sándor árvaszéki elnökhelyettes küldött hozzám egy lányt. Utcai lány volt és elmondotta miért keresett fel. Löwy Sándor azt mondotta neki, hogy csak egyetlen helyen tudnak rajta segíteni és az a settlement néphivatala.

Az eset a következő volt. A lány, aki nálam való jelentkezésekor 18 éves volt — az akkori törvény szerint még kiskorú —, kisgyermekkorában magára maradt, mert anyja otthagya az apját, aki züllött, részeges ember volt és nem bírta tovább vele az életet. Gyermekeit — helyzete miatt — nem vihette magával és az apánál hagyta. Az apa hamarosan meghalt, de akkor az anya már az Észak-Amerikai Egyesült Államokban élt, ahová rokonai kihívták s ahol, férje halála után,

férjhez ment. Gyermekeivel csodálatosképpen nem törődött és nem is érdeklődött sorsáról.

A lány menhelybe került, ahonnan 15 éves korában valahová tanoncnak szerződtették. De itt nem volt maradása és az utcára került, testéből élt. Szállásadónőjének volt egy fia, aki beleszeretett, de a szállásadónő nem akarta, hogy fia utcai nőt vegyen feleségül. A lány és a fiú szerettek szórakozni, amihez pénz kellett s a lány valami bűncselekmény elkövetésére bírta rá a fiút. Rájöttek és mindkettőjüket elzárásbüntetésre ítélték. A nő, mint felbújtó, hosszabb elzárást kapott, mint a fiú. Mikor a fiú kiszabadult, anyja igyekezett megnősíteni őt, hogy befejezett tény elé állítsa arra az időre, ha a lány kiszabadul. A nőülés nyélbeütődött és a lány újból tragikus életét volt kénytelen tovább folytatni.

Ekkor történt az, hogy a lány anyjában feltámadt a lelkiismeret. Megbízott egy budapesti ügyvédet, hogy kutassa fel a lányt és az volt a terve, hogy kiviteti azt magához Amerikába. Ugyanis férjének kifőzésüzletei voltak valamelyik amerikai metropoliszban és úgy gondolta, hogy egyiknek vezetésével megbízzák a lányt. És most érkezett el a nehéz pillanat. Az amerikai hatóságok abban az időben a beutazási engedély kiadását erkölcsi bizonyítvány bemutatásához kötötték. Az én pártfogoltam pedig két okból nem igényelhetett erkölcsi bizonyítványt: először, mert büntetett előéletű volt, másodsor mert utcai nőként kereste kenyerét. Azt kívánta most tőlem Löwy Sándor árvaszéki helyettes elnök, hogy ebben a kérdésben találjak ki valamit.

Vállaltam, hogy megkísérlek minden lehetőt. Egymás után kerestem fel a különböző nővédő egyesületeket. Mindenütt tördelték a kezüket, de csak farizeuskönnyek hullottak a szemekből. Ekkor elmentem Budapest Székesfőváros rendőrfőkapitányához: dr. Marinovich Imréhez. Elmondottam neki az esetet. Azt is közöltem Marinovich-csal, hogy a leány anyja, ha a kiutazás nem sikerül, nem tudja lányát itthon segíteni, mert a vállalkozás a férjéé, s az anyagi ember s ingyen nem hajlandó egyetlen dollárt sem küldeni ajándékba senkinek. Marinovich megértéssel fogadott. Át-, meg átgondolta a dolgokat és végül azt mondotta, hogy mindnyájunknak kötelessége ilyenkor is embernek lenni, és bár szabályokat sért vele, hajlandó az erkölcsi bizonyítványt kiadatni, amennyiben az Igazságügyminisztériumban kegyelmi úton tudjuk törölni a leánynak a büntetési nyilvántartóban feljegyzett elzárásbüntetését. A lány perditá múltjának elfelejtéséért a felelősség őt terheli, de a büntetési nyilvántartóba a bíróságok közlése alapján történik a bejegyzés és ahhoz nincsen joga, hogy ettől eltekintsen.

Elmentem ekkor az Igazságügyminisztériumba. Itt az elnöki osztályban dolgozott egy osztálytársam: dr. Lator Géza miniszteri tanácsos és hozzá mentem. Lator Géza égő lelkű magyar ember volt, aki minden emberen igyekezett segíteni. Magam is megszámlálhatatlan esetben fordultam hozzá és majdnem mindig teljes eredménnyel. Mindjárt eljött velem a kegyelmezési osztály vezetőjéhez: dr. Bezzegh-Husszágh Aladárhoz, a későbbi rendőrfőkapitányhoz, és kérte, hogy segítsen nekem. Bezzegh-Husszágh közölte, hogy ebben az ügyben azért nem lehet segíteni, mert a lány már eltöltötte elzárásbüntetését s így kegyelmi eljárásnak nem lehet helye. Amennyiben azt nem szenvedte volna el, kormányzói kegyellel törölni lehetne a büntetést és így az a büntetési nyilvántartóból is törölthető lenne. Tehát itt sem

sikerült megoldást találni. De Lator Géza nem nyugodott. Meleghangú levelet írt számomra dr. Nádosy Imre akkori országos rendőrfőkapitányhoz és kérte, találjon ki valamilyen megoldást a segíthetéshez. Elmentem Nádosyhoz. Elmondtam neki is a történetet és az azzal kapcsolatos problémát. Nádosy elmosolyodott. Nagyon egyszerű a dolog — mondta. Mindenképpen segíteni kell a lánynon. Én majd adok egy levelet, amelyben az amerikai követnek, aki jó barátom, figyelmébe ajánlom a lány beutazási engedély iránti kérelmét. Az én levelem pótol minden erkölcsi bizonyítványt és annak kézhezvétele után eszébe sem lesz a követségnek még külön erkölcsi bizonyítványt kérni.

Így is történt. A lány kiutazott Amerikába és Löwy Sándortól nyert értesüléseim szerint élete rendes kerékvágásba jött, sőt ott férjhez is ment.

Mindenesetre Nádosy Imre országos főkapitány volt ebben az ügyben szereplők közül a legnagyobb, a legkiemelkedőbb ember. Az általa választott megoldás nem sértett törvényt és mégis elérte azt, amit akart: egy veszendő lány megmentését. Nádosy azóta meghalt, emlékének ma is mély hódolattal adózom, mert igazi ember volt.

* * *

A néphivatalban egy szegény, öreg asszonynak intéztem el valamilyen ügyét és egy délután megjelent málam, egy csokor virággal. — A tanár úrnak hoztam, hálából — mondotta. Ne tessék visszautasítani, mert nem pénzért vettem, a háziasszonyt megkértem és megengedte, hogy szedjek a kertjéből. Nagyon megfogott szegény asszonynak könnyes tekintete. De nem tehettem mást, mint azt mondtam: — Köszönöm néni, a kedvességét, de nem fogadhatom el. Mert a maga ügye igazságos ügy volt és azért tudtam eredményesen elintézni. Ha most más valaki jön hozzám és az ügye nem ilyen tiszta, mint a magáé volt, és nem tudok eredményt elérni, akkor azt fogja az mondani, hogy: igen, annak, aki virágot, vagy más ajándékot hoz neki, jól elintézi, az én ügyemet pedig csak elkapkodta, mert nem adott semmit. Ami pedig ha megtörténnék, az általam szolgált ügy rovására menne. A néni szomorúan, szinte könnyölgően nézett rám: — De nem fogja azt senki sem mondani. Ez nem ajándék, csak figyelem. Milyen szép lenne itt az asztalon ez a virág! — Jól van néni, elfogadom. De úgy, hogy tudom, hogy a néni férje nemrégiben halt meg és itt fekszik az újpesti temetőben. Most mindjárt vigye ki oda, az én nevemben. Az én virágom és én küldöm. Az asszonynak kicsordult a könnye. Köszönöm, megértettem. És rohant ki a szobából, hogy ne halljam a zokogását.

* * *

Egyszer nagyon későn mentem haza a néphivatalból. Már éjjel egy óra is elmúlt, nagyon sok volt a tanácsot kérő ember. Az Erkel utcának azon oldalán, amelyiken haza felé szoktam járni, van az Újpesti Pamutipar üzeme, ablak nélküli gyárfal, ahol semmi világító fény nincsen, másik oldalán van pár ház, de ilyenkor már régen mindenki aludt. Fáradt voltam és gondolkozva mentem. Egyszerre halk füttyöt hallottam és előrenéztem. A távoli sarkon, a túlsó oldalon, egy Krisz-

tuskereszt mellett lévő lámpának a fák levelein átszűrődő fényénél láttam, hogy azon az oldalon, amelyen haladok, a sarkon árnyékok mozognak óvatosan. Nem tudtam, kik lehetnek ott, de mentem előre, ökölbe szorítván a kezemet. hogy ha kell, üthessek. Már egészen közel jártam a sarokhoz, amidőn a túlsó oldalról, a kereszt mögül előugrott egy magas termetű ember: — Jó estét tanár úr, és meghajtotta magát, majd odakiáltott a sarokfal mögött álló embereknek: — Takarodjatok hátra, ez a tanár úr!

* * *

Az is megtörtént olykor, hogy rendőri kísérettel mentem haza. Egy monori fiú: Szüle Gábor, akit még Monoron tanított korán meghalt Gizella nővérem, s akit még onnan ismertem, állott a Deák utca sarkán poszton és az Erkel utca is az ő körzetébe tartozott. Nem sokszor nézett el az Erkel utcába, csak azokon a napokon, mikor tudta, hogy néphivatal van. Természetesen, amennyiben ilyenkor ő volt szolgálatban. Ha látta, hogy még ég a lámpa a néphivatalban, leült az ajtó előtt lévő padra és megvárta. — Sok rossz ember van és mindennap történik valami. Engedje meg tanár úr, hogy hazakisérjem. És haza is kísért, sőt megvárta, míg a sötét kerten át a verandához érek.

* * *

Sokszor egyhangú költőnek csúfolják azokat, akik gondolata mindig ugyanazon dolog körül forog. Ezek között vannak sokan gyengeelméjű emberek, de vannak, akik egészséges, állhatatos és az igazságukhoz ragaszkodó emberek. Ilyen volt egyik néphivatali pártfogoltam: Takó György. Sok név kiesett az emlékezetemből, de az övé megmaradt. Tíz éven keresztül minden héten megjelent a néphivatalban ugyanabban az ügyben. Már társaim idegesek voltak, ha megpillantották, de én hittem az ügyének igazságában, és végső sikerében, mint amiképpen ő is hitt.

Esete egyszerűen az volt, hogy az első világháború alatt pénzügyőrként teljesített a háború után Csehszlovákiához csatolt területen szolgálatot. Egy alkalommal, közvetlenül a háború befejezése előtt parancsot kapott, hogy egy fontos írást kézbesítsen egyik pénzügyi hatóságnak, mégpedig aznap. A vonat már elment és más közlekedési eszköz nem állott rendelkezésére, csak a tehervonat, amely Takó György állomáshelyén sohasem állott meg. Nem volt más megoldás pártfogoltam számára, minthogy tehervonaton teszi meg az utat a rendeltetési helyre.

Pártfogoltam azt mondta, hogy a pénzügyi hatóságok és az Államvasutak között megállapodás létesült, mely szerint a hivatalosan kiküldött pénzügyőri közegek a tehervonat mozdonyára felszállhatnak és ott utazhatnak rendeltetési helyükre. Felszálláskor és leszálláskor a mozdonyvezetők tartoznak a menetet meglassítani.

Takó György ezen az alapon felszállott és rendeltetési helyén leszállott a meglassult menetű mozdonyról és leszállás közben a mozdony alá került, amely egyik lábát tőből levágta. A közben a Felvidéken kialakult zavaros helyzet miatt Takó György nem tudta nyugdíj iránti igényeit érvényesíteni és hazajött. Mikor itthon rendeződtek a dolgok,

saját erejéből kísérelte meg ügyének elintézését, de mindenütt elutasították. De ő, igazságának tudatában nem nyugodott bele elutasításába, hanem eljött néphivatalunkhoz és ott elkészítettem a kérvényét, a Pénzügyminisztériumhoz. Ugyancsak elutasító határozat lett a vége, mert nem tudtuk bebizonyítani, hogy Takó György szolgálat közben vesztette el lábát, s főképpen azt, hogy utasítása volt arra, hogy szükség esetén mozgó tehervonatra is felugorjon, illetve leugorjon. Ekkor megkíséreltem, hogy a Külügyminisztérium útján szerezzem be a pozsonyi pénzügyigazgatóságtól a balesetre vonatkozó iratokat. Az iratok megérkeztek, hosszas várakozásunk után, be is igazolódott az, hogy pártfogoltunk szolgálat közben vált szerencsétlenné, de a pénzügyminiszteri elutasító határozat tagadásba vette azt, hogy Takó olyan hivatalos parancsot kaphatott volna, hogy mozgó mozdonyra is fel kell szállnia sürgős esetben, és Takó saját hibájából származónak tekintette az egész balesetet. A Külügyminisztérium jogsegély osztálya révén, diplomáciai úton kíséreltük meg további iratok megszerzését, valamint olyan tanúk felkutatását, akik annakidején a pénzügyőri tesztületben szolgáltak és tudtak Takó esetéről. Évek teltek el és Takó ügye nem mozdult előre. De azért ő minden héten egyszer megjelent nálam és tudakozódott ügye felől. Már munkatársaim összesűgtak, mikor megjelent, de én hittem abban, hogy ennek a kitartó embernek az igazsága egyszer kiderül. Anyagiak hiányában cipézmesterséget tanult ki és valamelyik kismesternél dolgozgatott és tudott annyit keresni, hogy magányos ember lévén valahogyan megélhetett. A magam részéről egyre biztatgattam őt és csodálkoztam kitartásában, amelyet ügyében tanúsított.

Egyszer, a tizedik évben, amely alatt folyton folyt az eljárás igazságának kiderítése érdekében, egy délután sugárzó arccal jelent meg nálam Takó. Elmondta, hogy Budapesten az egyik utcán sántikált, amikor vele szembejött az az egykori pénzügyőri felügyelő, aki felettese volt és aki a vonat használatával kapcsolatos utasítást vele közölte. Ez az ember csak alkalmilag tartózkodott nálunk és hamarosan haza készült menni, a Felvidékre. Tehát sürgős volt a kihallgatása. Takó ismerte budapesti címét és így nem volt nehéz a néphivatalba hívni, hogy a tanúvallomási jegyzőkönyvet felvegyük, ami hamarosan megtörtént.

Ekkor, e jegyzőkönyv kíséretében, ismét kérvényt írtunk Takó nevében, amelyet hamarosan és jóindulattal intézett el a Pénzügyminisztérium, s visszamenőleg megállapította Takó nyugdíját, aki igen tekintélyes összeghez jutott eképpen.

Takó esete munkatársaim számára is igen tanulságos volt abban az értelemben, hogy meggyőzze őket arról, hogy nem minden ember rögeszmés, aki ugyanabban az ügyben éveken át nyugtalankodik, hanem vannak olyanok is, akiket jogos igazságuk keresése vezet.

* * *

A néphivatalba jött el hozzám egy öreg roskadt ember: Németh bácsi. Elmondotta, hogy a Magyar Pamutiparnak a settlementünkkel szemben lévő gyárában dolgozott 27 év óta. Szombaton, felmondás nélkül elbocsátották és kiadták a munkakönyvét. Azért nem kellett elbocsátásához felmondási idő, mert a gyári munkarend szerint ilyent a

munkaadó és munkás között nem kell kikötni. Németh bácsi azt is elpanaszolta, hogy egyetlen fillér segélyt sem biztosított a gyár neki, ilyen hosszú időn át teljesített szolgálata után.

Megdöböntem. Mert Németh bácsinak öregségi járadékra igénye nem volt amennyiben az erről rendelkező törvény csak az 1929. év január 1. napján lépett hatályba és Németh bácsi a törvény által, az öregségi járadék élvezhetésének feltételéül megállapított számú héten által a biztosítási díjat még nem is fizethette be.

Mindjárt leültem az írógéphez és egy levelet írtam a saját nevemben Szurday Róbertnek a Magyar Pamutipar vezérigazgatójának, aki Weisz Róbert néven látott napvilágot, de Ferencz József király „érdemeiért” a magyar nemességet adományozta neki. Megírtam a levélben, hogy én a nálam megöregedett macskákat és kutyákat sem engedem elpusztulni, mert figyelembe veszem hűségüket és öregségükben gondosan ápolom és etetem őket s ezért nem tudom megérteni, hogy egy gyári üzem, amely hatalmas nyereségekkel dolgozik, 27 évi munka után egyszerűen az utcára tesz egy hűséges öreg munkást. Kértem a vezérigazgatót, hogy Németh bácsi részére állapítson meg bizonyos, szerény összegű kegydíjat.

A vezérigazgató nem válaszolt írásban, de újpesti gyárában őt képviselő Quittner Lóránt igazgató felhívott telefonon és közölte velem, hogy az igazgatóság a kérelmet, elvi okokból, nem teljesítheti. Erre újabb levelet írtam. Dr. Kenéz Béla, volt egyetemi professzor, volt kereskedelem- és iparügyi miniszternek, és megírtam benne az esetet. Felhívtam figyelmét arra, hogy Németh bácsi, mint fűtő, állandóan igen kockázatos munkát végzett, hiszen nyáron forróságban, télen elől forróságban, hátul fagyos hidegtől érintetlen dolgozott állandóan és ezért nyűtte el a gyár szolgálatában életét. Kértem, hogy figyelmeztesse a gyárat kötelességének teljesítésére, mert Németh bácsi már mindenét eladta, hogy ne haljon éhen és beteg felesége egy mosókonyhában a szalmán fekve haldoklik. Kenéz Bélával közben találkoztam egykori professzoromnál: dr. Földes Bélánál, a közgazdaságtan, a szociálpolitika és statisztika világhírű tudósánál, és szóban is elmondottam neki az esetet. Felháborodott és megígérte, hogy igazságot szolgáltat. Mint később megtudtam, levelet írt Szurdaynak és elküldötte neki levelem másolatát. Szurday meglepő választ adott Kenéznek. Közönségesen hazudott, mert azt állította, hogy nem való az, hogy Németh bácsi 27 év óta szolgált a gyárban, mert csak ötévi egybefüggő szolgálata van. Ennyi idejű szolgálat után pedig nem kívánható, hogy a gyár kegydíjat adjon valakinek.

Békés ember vagyok, de elfogott a méreg. Behívtam Németh bácsit és bekértem mégegyszer munkakönyvét. Abból valóban megállapítottam, hogy a 27 évi szolgálatban van két heti megszakítás, de ez egyáltalán nem jelentette a szolgálatból való kilépést, hanem azt, hogy akkor a Magyar Pamutipar gyárában az volt a szokás, hogy ha nincsen elég gypot, a munkásokat egy-két hétre „kisetelték”, ami azt jelentette, hogy munkakönyvüket a gyár visszatartotta, őket pedig fizetés nélkül szabadságolta. Ez az eljárás a gyár érdekét szolgálta, mert ha a könyvet is kiadta volna a munkásoknak, ezek elszéledtek volna és másutt vállaltak volna munkát és a Magyar Pamutipar idegen munkásokkal nagyon sok kárt szenvedett volna. Tehát a gyár igazgatósága, illetve Szurday Róbert félrevezette a minisztert.

Ezután nem volt más lehetőségem, elhatároztam, hogy a pénzügy-miniszterhez fordulok a „nagy” Wekerle Sándor fiához: a „kis” Wekerle Sándorhoz és most már belefoglalva a „kisetzelés” leírását is, megvilágítom a gyárvezetőségnek munkásellenes, emberséggellenes magatartását. Meg is írtam a levelet, amelyben még arra is rámutattam, hogy a Magyar Pamutipar újpesti gyára milyen magas vámvédelemben részesülő árukat termel és a magyar nép azért kénytelen méregdrága áron vásárolni a textilárúkat, mert azzal az antiszociális vezetőség a maga önző érdekeit szolgálja. Azt is kifejtettem, hogy az üzem éjszakai munkán is dolgoztatja állandóan a nőket, annak ellenére, hogy törvénybe cikelyezett nemzetközi egyezmény tiltja ezt.

A levelet már elküldeni szándékoztam, amikor véletlenül találkoztam az előbb említett Quittner Lóránt igazgatóval, aki jó arcot mutatva, kérdezte, hogy rendben van-e a Németh-ügy? Magamból kikelve válaszoltam neki, hogy csak ezután jön az igazi hadd-el hadd, mert olyan vesszőfutásban részesítem őket, hogy megemlegeti Szurday azt még haló porában is. Elmondottam, hogy kezemben van Németh bácsi munkakönyve, melyből kitűnik a kisetzelés két hete és az nem jelent megszakítást a 27 évi szolgálatban és hogy most milyen tartalmú levelet készülök küldeni Wekerlének. Quittner arca sötét lett. Erre nem számított. Kérlelni kezdett, ne tegyem ezt, hanem írjak egy újabb levelet Szurdaynak és majd ő közben jár annál, hogy Németh bácsi valamilyen segílyt kapjon. Erre azt feleltem, hogy én egy embernek bizonyos esetben csak egyszer írok levelet, de többször nem. Ez az eset is az ilyenek közé tartozik. Quittner arra kért ekkor, hogy írjak Németh bácsi nevében egy kérvényt, bizonyára ez ellen nincs kifogásom, mert Németh bácsi érdeke is az, hogy hamarosan pénzhez jusson. Ennek az érvnek engedtem és Németh bácsi nevében megírtam a kérvényt és azt vele aláírtam, és azt ugyancsak vele Quittnerhez elküldöttem.

Már másnap szólt a telefonom: Quittner hívott fel és közölte velem, hogy a gyár Németh bácsi részére havi 28 pengő segílyt folyósított minden hónapra. Megmondottam Quittnernek, hogy ha emberségesen gondolkodtak volna, ezt a hercehurcát megtakaríthatták volna maguknak és nekem. Németh bácsinak és feleségének még Újpest város-tól ebédsegélyt is szereztem és valahogy mégis eltengődtek ezenképpen.

A Magyar Pamutipar antiszociális magatartására jellemző ez az eset is.

Egy gyári munkásnő a kizárásáért ott felejtette a gyár mosdószo-bájában. A kizárását megtalálták, s hogy tulajdonosát felderítsék, megnézték annak tartalmát. Egy igazolványt is találtak benne, mely szerint a rendőrség engedélyt adott a lánynak arra, hogy prostituáltként is kereshessen. Quittner Lóránt igazgató másnap magához hívatta a lányt és felháborodva közölte vele, hogy azonnal elbocsátja a gyár-ból, mert ott csak tisztességes nőket alkalmaznak.

A lány elmosolyodott: — Ha az igazgató úr csak tisztességes nőket kíván alkalmazni, akkor ne fizessen a munkásnőknek éjszakai munkáért heti hat pengőt, amiből még a lakbérük is alig telik ki, hanem adjon nekik emberi megélhetést biztosító munkabért. Ha jobban körülnézne a gyárban, megállapíthatná, hogy igen sokan kényszerülnek társnőim közül így kiegészíteni az önök által fizetett éhbért. Én anyá-

mat és testvéreimet tartom s hogy nem akarok a tisztességes étellel felhagyni, bizonyítja az, hogy megmaradok a gyárban ezért a heti hat pengőért, mert remélem, hogy egyszer megjön a gyár vezetőségének emberi gondolkozása és annyi bért fizet, hogy felhagyhatok a másik foglalkozásommal.

Quittner megszegyenülten sütötte le a szemét és visszavonta a felmondást, de a munkabért nem emelte fel.

Az esetet a lány maga beszélte nekem el, aki néphivatalunknak a munkáját többször igénybe vette.

Korkép és kórkép

Az 1937. évben már nem lehetett tovább halasztani az előtérbe nyomuló munkásvédelmi reformokat, a maximális munkanap megállapítását, a munkások fizetési szabadságának biztosítását, a családi munkabér törvényesítését, valamint a minimális munkabér hatósági szabályozását.

A minimális munkabéreket az egyes szakmákban munkabér-megállapító bizottságok állapították meg, melyek tagjai egyenlő arányban: a munkások, a munkaadók érdekszervezetének kiküldöttjei sorából, valamint az érdektelen szakemberek sorából kerültek ki. Sajnos, a munkaadók érdekszervezete a kormánynál ki tudta vívni, hogy a munkások képviselőit nemcsak a Szabad Szakszervezetek és a Keresztényszocialista Szakszervezetek képviselőiből nevezték ki, hanem a munkásáruló és a munkaadó szervezettel bérendként kapcsolatban álló Nemzeti Munkaközpont képviselőiből is. Ezek azután teljes mértékben a munkaadók érdekét képviselték és a munkabér-megállapító bizottságok becsületes tagjaiból undort váltottak ki magatartásukkal. Egyik iparügyi minisztériumi előadó: Lechner Rudolf, aki egykor Magyar Zoltán professzor tanársegédje volt és akit erős szociális, munkásbarát érzelmeiről ismertem, kivitte, hogy több munkabér-megállapító bizottság tagjává és néhányának alelnökévé nevezték ki. Már az első ülések határozatai nyomán felfigyelt személyemre a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége. Ugyanis addig, míg nem kerültem be a bizottságokba, azok érdektelen tagjai legtöbbször a munkaadókkal szavaztak a munkabérek megállapításánál.

Bekerülesemkor felvilágosítottam érdektelen társaimat a munkások helyzetéről, adatokat tártam eléjük és ettől kezdve mindig a munkások érdekét képviselték szavazataikban, amennyiben azok igénye jogos, vagy méltányos volt, ami azt jelentette, hogy azokban a bizottságokban, amelyekben a munkásszervezetek kiküldöttjei nem az áru-
lók sorából kerültek ki, a munkások igazságos érdekei jutottak győzelemre.

(...)

A bányamunkások munkabér-megállapító bizottságának alelnöke voltam. Hosszú vitatkozás előzte meg a határozat meghozatalát, amelyre kitűzött napon is éles viták voltak. Emlékszem, hogy a bányák munkaadószervezetének képviselőjében Schmidt Sándor, a Salgótarjáni Kőszénbánya vezérigazgatója, Márkus József ugyanezen bánya igazgatója és Rehling Konrád, a Magyar Általános Kőszénbánya igazgatója jelent meg. Az első és az utolsó köztük azzal szeretett dicsekedni,

hogy az egyházi élet területén is milyen nagy szerepet vállalnak, de Jézus Krisztus valószínűleg korbáccsal ütötte volna őket végig, ha a földön járt volna akkor, mert mindketten az embertelen munkásnyúzók sorába tartoztak.

A bányatulajdonosok szervezetének kiküldöttjei olyan fennhéjázóan viselkedtek a bányamunkások szervezetének kiküldöttjeivel szemben, mintha a bányában dirigáltak volna nekik. Engem igen felháborított ez, annál is inkább, mert gyermekkorom óta még a felsőbányai ércbányákból ismertem a bányászok helyzetét és 1938-ban a Közigazgatástudományi Intézetnek munkaközösségében végeztem a bányászok helyzetére vonatkozó adatgyűjtést, sőt háztartási statisztikai adatok voltak a kezemben.

Mikor a bányaigazgatók fennhéjázó beszédei és a munkások képviselőinek öntudatos beszédei elhangzottak, én keltem fel és elmondtam a bányamunkások megdöbbenő helyzetére vonatkozó adataimat, ami közben a bányaigazgatók többször közbeszóltak. Végül megmagyaráztam, hogy a bányászok azért esznek sokat (ezt vetették a bányai igazgatók szemükre), mert emberfeletti, mondhatnám állati munkát végeznek. Ezt az alkalmat várták a bányaigazgatók, hogy megakadályozhassák a munkabérekre vonatkozó határozat aznap meghozatalát. Felugrott Schmidt Sándor, kijelentette, hogy megsértettem a bányák vezetőit azzal, hogy azt mondtam róluk, munkásaikkal állati munkát végeztetnek, s ezért nem hajlandók abban a bizottságban tárgyalni, amelyben én vagyok és így kivonulnak az ülésről, amit azonnal meg is tettek. Előzőleg hangsúlyozta Schmidt Sándor, a főkeresztény embernyúzó, hogy ő keresztény és nemzeti gondolkodású, s most olyan időket élünk, hogy mindenkinek így kell gondolkodnia, tehát a bányászok mondjanak le igényeikről és várjanak alkalmasabb időkre azok érvényesítése tekintetében. De elfelejtette azt megmondani Schmidt Sándor, hogy ő Minerva autón érkezett meg az ülésre, a bányásküldöttek költségeit pedig a harmadik osztályon való utazáshoz alig tudták otthon bányásztársaik összekaparni.

Így a határozathozatalt sikerült a munkaadóknak megakadályozni. A bányászok képviselői odajöttek hozzám és kérték, ne hagyjam el ezentúl sem őket. Megmagyaráztam nekik, hogy én nem fogom őket sohasem elhagyni, de a munkabér-megállapító bizottságból eltávolítanak. Így is történt. Pár nap múlva hívatott Varga József iparügyi miniszter. Elmondotta, hogy érdeklődött felőlem Teleki Pál grófnál és azt az információt nyerte tőle, hogy megbízhat magatartásomban, mert mindig csak becsületes, jogos és igazságos érdekeket képviselek. Tehát továbbra is csak dolgozzam úgy a bizottságokban, amiként eddig. Jelen volt e beszélgetésnél Szakvály Emil miniszteri osztályfőnök, a munkásvédelmi osztály vezetője és helyettese Magasházy Béla, akik teljes mértékben mögöttem állottak, mikor a munkásérdekeket kellett képviselni és a miniszter előtt is azonosították magukat az én állásfoglalással. Ezzel eltávoloztam a minisztertől, de pár nap múlva hallottam, hogy Chorin Ferenc és Vida Jenő, a magyar munkásság két fővérszívójának vezetésével küldöttség ment a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetségének nevében hozzá és határozottan követelték tőle valamennyi munkabér-megállapító bizottságból való eltávolításomat, valamint Szakvály Emil és Magasházy Béla elhelyezését a munkásvédelmi osztály éléről.

A miniszter deferált a küldöttségnek, amellyel való tárgyalásról nem szivárgott ki semmi. Mindkét vezetőt a munkásvédelmi osztály éléről olyan osztályba helyezték, amelyben a munkásérdekekkel nem találkozhatnak, velem kapcsolatban pedig hír jelent meg a hivatalos lapban, hogy valamennyi munkabér-megállapító bizottsági tagságomról lemondottam. Persze én voltam a legjobban meglepve, mikor olvastam a közleményt, mert én egyáltalán nem mondtam le a tagságaimról.

Egy azonban megdöbbentőbb még a megdöbbentőnél is, és ez az, hogy Varga József ipari miniszter lett, a miniszteri székből való eltávozása után a Magyar Általános Kőszénbánya elnöke, évi 60 000 pengő tiszteletdíjjal. Korkép és korkép.”

Előttünk a 90-es évek!

Körülöttünk, bennünk, mindenütt
változások zajlanak.
S közben még soha nem
vágytunk jobban
a hétköznapi biztonságára.
Szülők és gyermekek,
vállalkozók és nyugdíjba készülő
természetes **igénye** ez.

Polgárjog a biztonságra!

Állami Biztosító